

XVI. YÜZYILDA DERLENMİŞ BİR MUSAMMAT MECMÛASI

Sadık YAZAR*

ÖZET

Klâsik Türk edebiyatı sahasındaki araştırmaların 2000'li yılların başından itibaren muhteva bakımından çeşitlenmeye başlamasından sonra, bu edebiyatın önemli bir parçasını teşkil ettiği hâlde uzun bir dönem hak ettiği değeri görmeyen şiir mecmûaları da daha sık olarak akademik çalışmalara konu olmuştur. Gecikmeli olarak artmaya başlasa da bu çalışmalar sayesinde, birçok yazma eser kütüphanesinde yüzlerce örneği bulunan şiir mecmûalarının edebiyat tarihi araştırmalarına sağladığı katkılar fark edilebilmiştir. Bununla birlikte, son 10-15 yıllık bir süre içinde artan mecmûa eksenli çalışmaların arzulanan düzeyden çok uzak olduğu ve şiir mecmûaları konusunda katedilecek daha çok mesafenin bulunduğu da kabul edilen bir gerçektir. Bu bağlamda, şiir mecmûalarının sağlam bir bibliyografyası hazırlanarak içerdikleri şiir ve şairlerin dökümü yapılmadığı gibi nispeten daha öncelikli olarak araştırmalara konu olan nazîre ve nu'üt mecmûaları gibi bir veya birden fazla ortak paydaya sahip şiir mecmûaları da aynı kadere mahkûm edilmiştir. Genel olarak mecmûalar özel olarak da şiir mecmûalarını tasnife çalışan kimi araştırmalarda, şiir mecmûalarının ne gibi ortaklıklar gözetilerek oluşturulduğu noktasında önemli bilgiler bulunmakla birlikte bu konunun tam olarak halledildiği söylenemez. Belli bir ortaklığın dikkate alınarak oluşturulduğu şiir mecmûaları konusunda katkı yapması arzulanan bu makalede; XVI. yüzyılda derlendiği düşünülen bir örneğinden hareketle daha evvel üzerinde fazla durulmayan musammat nazım biçimlerindeki şiirleri bir araya getirmeyi gaye edinen musammat mecmûaları üzerinde durulmuştur.

Makalede öncelikle şiir mecmûalarının tasnifi üzerinde durulup bu makaleye konu olan mecmûaya benzer birkaç musammat mecmûası tanıtılmıştır. Daha sonra musammat nazım biçimlerini bir araya getiren bir mecmûa örneği olarak çalışmamıza konu olan mecmûaya geçilmiştir. Öncelikle mecmûanın genel özellikleri hakkında bilgiler verildikten sonra tablolar eşliğinde mecmûada bulunan şiirlerin dökümü yapılmıştır. Ayrıca mecmûada yer alan her bir nazım biçiminin örnekleri üzerinde durularak ortaya çıkan sonuçlar, mevcut musammat nazım biçimleri hakkındaki araştırmaların sonuçlarıyla karşılaştırılmıştır. Makalenin sonunda, ele alınan mecmûadaki şiirlerin kimi özelliklerini gösteren bir tablo ile mecmûada yer alıp daha evvel yayımlanmamış şiirlerden seçmeler ek olarak yerini almıştır.

Anahtar Kelimeler: şiir mecmûaları, musammat mecmûaları, XVI. yüzyıl klâsik Türk şiiri.

---

* Yrd. Doç. Dr., Medeniyet Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, zyazar@gmail.com

A MEDJMŪ'A (COLLECTION) OF MUSAMMATS COMPILED (COLLECTED) IN THE XVIth CENTURY

ABSTRACT

Just after the diversification of studies in the field of Classical Turkish Literature since the early 2000s, academic studies have been carried more often on *medjmŭ*'as of poems that have not been worth of them a long time although they are a major part of this literature. Though these researches begun to increase recently, thanks to these studies the contributions of *medjmŭ*'as of poems which hundreds of copies exist in the manuscript libraries, have been perceived for history of literature. However it should be noted that the studies on the *medjmŭ*'as of poems which have increased for the last decade are too far from the desired level. In this context, a good bibliography of the *medjmuas* which has detailed list of poems and poets has not been prepared. Also preferably revised ones such as *medjmŭ*'as of *nazire* and *nuut* because of their unity of the theme had the same fate. Although it is possible to see important information about the *medjmŭ*'as of poems having one or more common denominator in a few studies in which the *medjmŭ*'as of poems were classified, it can not be said that this issue resolved completely.

The aim of this article is to contribute the subject on the *medjmŭ*'as of poems that compiled around one or more specific partification. In addition, a neglected example of them, musammat *medjmŭ*'as is reviewed particularly. Firstly, a classification of *medjmŭ*'as is made and a couple of them like the one we focus on in the article is informed. Then a *medjmuas* of XVIth century is reviewed specifically. A detailed list of the poems in this *medjmŭ*'a is written as tables. In addition specialities of genre of musammat are compared the examples in this piece. Finally, some peculiarities of the poems in this *medjmuas* are noted as tables and some unprinted examples of them are transcribe as appendix.

Key Words: the collections of poems, musammat collections, classical Turkish poetry in the XVI. century.

GİRİŞ

Onlarca yıl benzer araştırma yöntemleriyle benzer konular etrafında dönüp durduktan sonra, yaklaşık son 10-15 yıldan beri çeşitlenmeye başlayan klâsik Türk edebiyatı araştırmalarının bu çeşitlenmesinden nasiplenen bir konu da, uzun bir süre değersizleştirilen ve ötelenen, en azından hak ettiği değeri görmeyen mecmûalar olmuştur. Aslında, klâsik Türk edebiyatı sahasındaki araştırmaların daha yeni yeni başladığı 1920'li yıllarda, Alî Cânib Yöntem mecmûalarının edebiyat tarihi açısından haiz oldukları önemi ortaya koymaya çalışan iki makaleyle konunun ne kadar önemli olduğunu göstermeye çalışmıştır. (Ali Cânib: 1927ab) Yöntem'in teorik bağlamda dile getirdiklerini pratiğe geçirircesine Ali Nihat Tarlan da şiir mecmûalarından hareketle, şiirlerini kitaplaştırma fırsatı bulmadıklarını başka bir ifadeyle divanlarının günümüze ulaşmadığını düşündüğü bazı XVI. ve XVII. yüzyıl şairlerinin şiirlerini ortaya koyan ve dört diziden oluşan bir

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/1 Winter 2013

araştırma ortaya koymuştur. Ancak mecmûaların edebiyat tarihi araştırmalarında ne kadar elzem olduğunu ortaya koyan bu öncü çalışmalardan sonra, aradaki birkaç çalışma hariç, 1990'lı yılların sonuna kadar mecmûaların çok fazla ilgi gördüğünü söylemek zordur. Bu istisnâî çalışmalar arasında; Necla Pekolcay, Müjgan Cunbur ve Halil İbrahim Şener gibi isimlerin önemli gördükleri bazı mecmûaları tanıtımlarından oluşan makaleleri, Mehmet Çavuşoğlu ve Abdülkadir Karahan'ın Tarlan'ın yolundan gidercesine, mecmualardan hareketle bazı şâirlerin şiirlerini tespiti dayanan kitapları gibi aradaki uzun yıllara oranla çok az olan birkaç çalışma bulunmaktadır.

90'lı yılların sonu ile 2000'li yılların başından itibaren mecmûaları konu alan araştırmaların özellikle de tezlerin gözle görülür biçimde arttığı görülmektedir. Bunda farklı sebepler ileri sürülebilir; ancak uzun yıllar devam eden metin tespiti biçimindeki çalışmaların malzemesini oluşturan dîvân ve mesnevilerin tükenmeye başladığının fark edilmesinin bunda etkili olduğu kabul gören bir görüştür. Daha ziyade şiir mecmûalarına yoğunlaşan bu son 10-15 yıldaki çalışmalarda, önceki yıllarda örnekleri görülen mecmûa tanıtımları ile şiir mecmûalarından hareketle bazı şâirlerin şiirlerini tespit etme çalışmaları daha fazla sayıda devam ederken; nazire mecmûaları¹, *mecmû'a-i kasâ'id* ve *mecmû'a-i nu'ût* gibi belli bir nazım biçimi veya türündeki şiirleri bir araya getiren şiir mecmûaları ile muhtelif özellikleri bakımından önemli görülen bazı şiir mecmûalarının metinleri daha öncelikli olarak yüksek lisans ve doktora çalışmalarına konu edilmiştir. Bu özellikteki çalışmaların ortaya çıkmasında, şiir mecmûalarını uzun soluklu bir proje olarak ele alan Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nün önemli katkıları bulunmakta olup özellikle İstanbul'daki yazma eser kütüphanelerinde bulunan birçok önemli şiir mecmûası metninin birçok tez çalışması çerçevesinde Latinize edilip incelendiği görülmektedir. Taradığı birçok şiir mecmûasından hareketle Behiştî'nin divanını hazırladığı gibi metin neşrinde ve şâirlerin edebî kişiliğini belirlenmesinde şiir mecmûalarının rolü üzerinde duran birkaç makale kaleme alan Yaşar Aydemir; doktora çalışmasına Edirneli Nazmî'nin nazire mecmûasını konu aldıktan sonra şiir mecmûalarına yoğunlaşarak birçok önemli şiir mecmûasını tanıtip kimi şâirlerin neşredilen divanlarında bulunmayan şiirlerini yayımlayan M. Fatih Köksal; birkaç şiir mecmûasını öğrencilerine tez olarak çalıştırdığı gibi kendisi de sözlük mecmûaları üzerinde yoğunlaşp mecmûaları tasnif eden bir çalışma da ortaya koyan Atabey Kılıç ile benzer çalışmalar üreten Ömer Zülfe ve Mehmet Gürbüz gibi bazı araştırmacıların son 10 yıldaki mecmûa eksenli araştırmaların ortaya çıkmasında önemli katkıları olmuştur.²

Hatice Aynur ve arkadaşlarının Eski Türk Edebiyatı Çalışmalarını'nın VII. toplantısı olarak 2011 yılında düzenledikleri "Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırk Ambarı" başlıklı bilimsel toplantı ile sadece şiir mecmûaları değil genel olarak mecmûalar sorunsallaştırılıp ele alınmış ve toplantıda sunulan bildiriler 2012 yılında yayımlanmıştır. Bu toplantıda, daha evvel Agah Sırrı Levend ve Günay Kut tarafından yapılan mecmûa tasnifleri geliştirilmiştir; bu bağlamda Atabey Kılıç tüm mecmûa türlerini birkaç ölçüte göre tasnif etme yoluna giderken Mehmet Gürbüz de sadece şiir mecmûalarını tasnife çalışmıştır. Bunun yanında mecmûaların kültür tarihi açısından

¹ Daha evvel sadece Ömer b. Mezîd'in 1436-37'de derlediği *Mecmû'atü'n-Nezâ'ir*'i Mustafa Canpolat tarafından neşredilmişti. 2000'li yılların başında Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, XVI. yüzyılda derlenen ve hayli hacimli bir nazire mecmûası olan Pervâne Beg mecmûasını uzun soluklu bir proje olarak yirmiyi aşkın yüksek lisans tezi çalışmasına konu etti. Bu iki nazire mecmûasının yanında, Eğirdirli Hâcî Kemâl'in 1512-13'te derlediği Câmî'u-Nezâ'ir'i, Edirneli Nazmî'nin *Mecma'u'n-Nezâ'ir*'i ve Hisâlî'nin *Matla'u'n-Nezâ'ir*'i gibi derleyeni belli olan diğer nazire mecmûaları ile derleyeni belli olmayan birkaç nazire mecmûasının metni birkaç tez çalışmasına konu olmuştur. Bu çalışmalardan sadece M. Fatih Köksal'ın Edirneli Nazmî'nin *Mecma'u'n-Nezâ'ir*'ini konu alan doktora çalışması yakın zamanda dijital ortamda neşredilmiştir.

² Burada kısaca üzerinde durulan mecmûa eksenli çalışmalar hakkında verilen bilgiler, Kamil Ali Gıynaş'ın "Şiir Mecmûaları Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası" başlıklı makalesindeki verilerine dayandırılmıştır. (Bk. Gıynaş: 2011) Dolayısıyla bahsi geçen ancak künyeleri verilemeyen bu çalışmalar için Gıynaş'ın makalesine bakılabilir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/1 Winter 2013

önemi, kişisel mecmûaların değeri, şiir mecmûalarının edebiyat tarihi açısından önemi, fetvâ ve buyruk mecmûaları ile mecmûalar konusundaki projeler üzerinde de durulmuştur.

XVI. yüzyılda derlendiği düşünülen bir mecmûayı konu alan bu makale de yukarıda kronolojik olarak betimlenen ve son 10-15 yılda sayıları hayli artan mecmûa eksenli araştırmaların bir devamı olarak ortaya çıkmıştır. Makalede öncelikle şiir mecmûalarının tasnifi üzerinde durulup bu makaleye konu olan mecmûaya benzer birkaç musammat³ mecmûası tanıtılmıştır. Daha sonra musammat nazım biçimlerini bir araya getiren bir mecmûa örneği olarak çalışmamıza konu olan mecmûaya geçilmiştir. Öncelikle mecmûanın genel özellikleri hakkında bilgiler verildikten sonra tablolar eşliğinde mecmûada bulunan şiirlerin dökümü yapılmıştır. Ayrıca mecmûada yer alan her bir nazım biçiminin örnekleri üzerinde durularak ortaya çıkan sonuçlar, mevcut musammat nazım biçimleri hakkındaki araştırmaların sonuçlarıyla karşılaştırılmıştır. Makalenin sonunda iki ek yer almıştır; birincisinde M. Fatih Köksal'ın yukarıda bahsi geçen mecmûa toplantısında, mecmûaların sistematik tasnifi projesini (MESTAP) tanıtırken teklif ettiği tablo, biraz daraltılarak mecmûadaki şiirlerin; şair, nazım biçimi ve ilk bölümlerini gösterir bir tablo bulunmaktadır. İkinci ekte ise, mecmûada yer alıp daha evvel herhangi bir neşirde yer almayan musammat nazım biçimlerinden birkaç örnek şiire yer verilmiştir.

Şiir Mecmûalarının Tasnifi ve Musammat Mecmûaları

Yukarıda da ifade edildiği üzere mecmûalar, yıllar önce Agah Sırrı Levend ve Günay Kut tarafından tasnif edilmişti. Levend sadece içeriği esas alarak yaptığı tasnifte şiir mecmûalarını a) nazire mecmûaları, b) antoloji niteliğindeki seçme şiir mecmûaları şeklinde iki madde altında değerlendirirken (Levend, 1998: 166-67) şekil, içerik ve mürettibin kimliği gibi ölçütlere göre yaptığı tasnifte Kut, şiir mecmûalarını a) nazire mecmûaları, b) seçme şiir mecmûaları (mecmû'a-i eş'âr, mecmû'a-i devâvîn gibi) şeklinde iki grupta değerlendirirken *aynı konu ile ilgili eserlerin bir araya gelmesi ile oluşan mecmûalar ile karışık mecmûalar* başlıkları altında da şiirlerin bulunabileceğini ifade etmektedir. (Kut, 1986: VI/170-74)

Bu erken dönem tasniflerden sonra yukarıda bahsi geçen mecmûa toplantısında, geliştirilmiş iki tasnif denemesi daha yapılmıştır. Bunlardan biri tüm mecmûa türlerini sınıflandırmayı amaçlarken diğeri ise sadece şiir mecmûalarına tahsis edilmiştir. Sınıflandırmasını tüm mecmûa türlerini dikkate alarak yapan Atabey Kılıç mecmûaları, cilt ve tertip özellikleri bakımından a) cönkler b) mecmûalar diye ikiye ayırdıktan sonra mecmûaları da kendi içerisinde a) tertip durumuna göre b) mürettip durumuna göre iki ayrı ölçütü esas alarak sınıflandırır. Daha sonra genel olarak mecmûaları şekil bakımından tasnif eden Kılıç, bu ölçüte göre mecmûaları a) manzum b) mensur c) manzum-mensur karışık mecmûalar diye üçe ayırdıktan sonra çalışmamızın konusu olan mecmûanın da dâhil edilebileceği manzum mecmûaları şu başlıklar altında tasnif eder:

1. Kasîde mecmûaları
2. Gazel mecmûaları
3. Nazîre mecmûaları
4. Mu'ammâ mecmûaları

³ Klâsik Türk edebiyatı literatüründe, "musammat" kelimesi iki farklı anlama gelmektedir:

- a) mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün ve müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün gibi her mısra iki eşit parçaya bölünerek her beytinde dört mısra çıkan gazel ve kasideler.
- b) Aynı vezinde üç ve daha fazla mısralı değişik sayıdaki bentlerden oluşan nazım şekillerinin genel adı. (Saraç, 2007: 103)

Bu makalede söz konusu edilen ikinci tür musammattır.

5. Manzum lügat mecmûaları
6. İlâhî mecmûaları
7. Şehrengiz mecmûaları
8. Na't mecmûaları
9. Hilye mecmûaları
10. Mi'râciyye mecmûaları
11. Mersiye mecmûaları
12. Çeşitli mesnevilerden seçkileri barındıran mecmûalar
13. Güfte mecmûaları
14. Müstezâd mecmûaları
15. Tarih mecmûaları
- 16. Musammat mecmûaları**
17. Kıt'a ve Rübâ'î mecmûaları
18. Dîvân mecmûaları (Kılıç, 2012: 80-88)

Görüldüğü üzere Atabey Kılıç *manzum mecmûalar* altına giren mecmûaları sıralarken, sadece nazım biçimi değil, nazım türleri veya lügatler gibi manzum olarak bir araya getirilen tüm metinleri, bir araya getirildikleri ölçüte göre isimlendirilip listelemiştir.⁴ Manzum-mensur karışık mecmûalarda da şiiirlerin bulunabileceğini söyleyen Kılıç, dil ve muhteva bakımından yaptığı tasnifte de şiiirlerin bir araya getirildiği mecmûalara örnek verir. (Kılıç, 2012: 88-95)

Mehmet Gürbüz ise sadece şiiir mecmûalarını tasnif ettiği çalışmasında; şiiir mecmûalarını 5 ana başlık altında değerlendirmiştir. Birinci başlık altında şekil özelliklerine göre oluşturulan şiiir mecmûalarını sıralayan Gürbüz, şu ana başlıklara yer verir:

1. Gazel mecmûaları
2. Kasîde mecmûaları
3. Müstezâd mecmûaları
4. Matla' mecmûaları
5. Beyit mecmûaları
6. Mısra mecmûaları
7. Farklı nazım şekilleriyle yazılmış şiiirlerden oluşan mecmûalar. (Gürbüz, 2012: 108)

Atabey Kılıç yaptığı tasnifte doğrudan *musammat mecmûaları* başlıklı bir madde açıp Nurosmaniye Kütüphanesi 4959 ve 4967 ile Milli Kütüphane Yz A 3904 numaralı şiiir mecmûalarını örnek gösterirken; Mehmet Gürbüz, musammat mecmûaları için doğrudan bir başlık açmamışsa da *Farklı nazım şekilleriyle yazılmış şiiirlerden oluşan mecmûalar* başlığı altında dolaylı olarak musammat nazım biçimindeki şiiirleri bir araya getiren mecmûalara değinmiştir.

Musammat Mecmûa Örnekleri

Gerek yurtiçi gerekse yurtdışında Türkçe yazmaları barındıran birçok kütüphane ve bu kütüphanelerde bulunan birçok şiiir mecmûası bulunmaktadır. Bunların birçoğunun şair kadrosu ve varsa hangi ortaklığa göre derlendikleri belirtilmediği için bu çalışmanın konusunu teşkil eden mecmûada olduğu gibi musammat nazım biçimlerini bir araya getiren şiiir mecmûalarını tespit

⁴ Atabey Kılıç, mensur metin mecmûaları altına giren metinleri listelerken ilk sırada lügazlara yer vermiş ve bunlar için 7 mecmûanın künyesini vermiştir. Verdiği tüm mecmûa örnekleri tarafımızdan kontrol edilmesine karşın bunlardan hiçbirinin mensur olmadığı görülmüştür. Bir baskı hatası olması kuvvetle muhtemel olan bu durumun, makalenin yeni baskısında düzeltilerek lügaz mecmûalarının manzûm mecmûalar altına alınması gerekir.

etmek hayli güçtür. Bununla birlikte bu tür mecmûaların başka örneklerinin de bulunduğunu göstermek amacıyla birtakım ipuçlarından hareketle, Anadolu'daki çoğu yazmaların görüntülerinin yer aldığı *yazmalar.gov.tr* veritabanı ile bazı kataloglar tarandığı gibi İstanbul'daki Süleymaniye Kütüphanesi ile Millet Kütüphanesi'ndeki şiir mecmûaları taranmıştır. Bu taramaların sonucunda doğrudan veya dolaylı biçimde musammat mecmûası olarak değerlendirilmesi gereken bazı mecmûalar tespit edilmiştir. Bunlardan bazıları şu şekilde tanıtılabilir.

Milli Ktp. Yz A 1641

Tam bir musammat mecmûası olan bu şiir mecmûası, hayli hacimli olup 740 yapraktan⁵ oluşmaktadır. Muhtevasından anlaşıldığına göre XVIII. yüzyılın sonu veya XIX. yüzyılın başlarında derlenmiş olması gereken mecmûanın 1a yaprağında *Gencîne-i Eş'âr* yazıldığı için veritabanı kaydına da bu isimle kaydedilmiştir. Yaprakları birbirine karışmış olan mecmûada kaside, gazel gibi nazım biçimlerinden de örnekler bulunmaktaysa da mecmûanın büyük bir bölümü musammat nazım biçimlerine hasredilmiştir. Bu bağlamda; 1b-90b arasında tercî'-bendler; 92b-138b arasında murabba'lar; 139b'de sadece bir örneği verilen müselles; 140a-157a arasında kasideler; 158b-318b arasında tahmîsler; 320a-440b arasında muhammesler, 441a-519b arasında müseddesler; 521b-525a arasında müsebba'lar; 527a-534a arasında mu'aşşerler; 535b-660a arasında şarkılar; 653a-749b arasında semâiler ve 751a-864b arasında da terkîb-bendler yer almaktadır. Hayli kabarık bir şair listesi olan mecmûada alfabetik düzene göre sıralanmış şu şairlerin şiirleri yer almaktadır:

Abdî, Abbâs, Ubeydî, Abdülazîz (Karaçelebizâde) Ahmedî, Ahmed Bey, Âkif, Âlî, Alî Çelebi, Âsım, Askerî, Âşık Ömer, Âşıkî, Ârif, Atâ, Atâyî, Aynî. Âzerî, Azîz Dede, Azmî; Baba Neş'et, Bahâî, Bahrî, Bâkî, Basrî. Behiştî, Belîğî, Beyânî; Câmî, Câzim, Celâl, Celâlî, Cenânî (Bostânzâde), Cevrî, Cezbî, Civânî, Çeşmî, Dâniş, Edîb, Ehlî, Emîn, Emrî, Es'ad Efendi, Esrâr Dede, Esrârî, Esîrî, Eşref, Eşref Rûmî; Fazlî, Fedâyî, Fehîm, Ferhâd, Ferîd, Fevzî, Feyzî, Fıtnat Hanım, Firâkî, Fâ'ik, Fâzıl, Fuzulî; Gâlib (Şeyh), Garîbî, Gevherî, Gubârî, Kûhî, Günâhî, Hâdî, Hamdî, Hamdî Baba, Hâfîz, Hâfîz-ı Şîrâzî, Hâfîz Paşa, Hâletî, Halîl, Halîmî, Hanîf, Hâşimî, Hatmî, Haşmet, Hatâyî, Hayâlî, Hâtîfî, Hayâtî, Hakîm Şifâî, Hıfzî, Hicrî, Hâco (Kirmânî), Hulûsî, Hüsâmî, Hüseyinî, Hüsnî, İbn Hussâm, İbrâhim Hakkî, İlhamî, İlmî Çelebî, Cinânî, İzzet, Kadîrî, Kalendarî, Kânî, Kemâl Paşazâde, Kıyâsî; Lebîbî; Mahfî, Makâlî, Matla'î, Medhî, Meşkî, Meşrebî, Meylî, Mîr Hasîb, Misâlî, Muhibbî, Mu'izuddîn Tantarânî, Münîf, Nâcî, Nahîfî, Na'im; Na'imâ, Nakdî, Nakşî, Nâmî, Nâşîd İbrâhîm, Nazîf, Nâzım, Nedîm, Necâtî, Nesîmî, Neş'et, Neylî, Nihâlî Efendi, Niyâzî-i Mîsrî, Nizâmî Baba, Nûrî, Nüzhet, Pertev, Râgîb Paşa, Râhî, Rahmî, Rahmânî, Râ'if İsmâil Paşa, Râmîz Paşa, Râsih, Râsim, Râşid, Refî', Refikî, Resmî Baba, Ricâlî, Rif'at, Rıyâzî, Rûhî-i Bağdadî, Rûhî-i Sâni, Rüşdî, Rüşenî, Sâbit, Sa'dî, Sâdık, Sâdikî, Sadrî, Sâfî, Sâcid, Salâhioğlu, Sâmi, Selmân, Senâî, Sermed (Şekerzâde). Servet, Sezâyî, Sıdkî, Sırrî, Sıyâmî, Sipâhî, Sultan Murâd, Sultan Mustafâ, Sücûdî, Sü'âlî, Surûrî, Sâhidî, Şâkir, Şânî, Şem'î, Şemsî, Şerîfî, Şeyh Cihângîr, Şinâsî, Tâhir, Tanbûrî, Tıflî, Tîğî, Ulvî, Usûlî, Urfî, Vahdetî, Vâsîf, Vâsîf Ağa, Vehbî, Veysî, Yâdî, Yahyâ, Yetîmî, Yümnî, Za'fî, Za'îfî, Zekâtî, Zekî, Zemînî, Zeynî⁶

Milli Ktp. Yz A 3904

⁵ Muhtemel kopukluklardan olsa gerek, yazmadaki en son numara 864 ise de veritabanında 740 yaprağın görüntüsü yer almaktadır.

⁶ Mecmûadaki şairlerin dökümü, bahsi geçen veritabanındaki bilgilerin kontrol edilmesiyle oluşturulmuştur. Bk. http://yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=85288.

Doğrudan musammat mecmûası olarak değerlendirilebilecek bu şiir mecmûası 90 yapraktan oluşurken sadece terci'-bent ve terkîb-bent nazım biçimindeki şiirleri hâvidir. Bu da şiir mecmûalarının tasnifi yapılırken, musammat mecmûaları ana başlığı altında farklı alt başlıkların da açılabilceğini göstermektedir. Mecmûadaki şiir ve şairlerin dökümünü şu tablo ile göstermek mümkündür:

Şair	Nazım biçimi	Bend sayısı
Rûhî	Terkîb-bend	17
Cevrî	Terkîb-bend	13
Cevrî	Terkîb-bend	20
Cevrî	Terkîb-bend	13
Sâmî	Terkîb-bend	13
Âyetullâh	Terkîb-bend	10
Ziyâ Paşa	Terkîb-bend	12
Mahmûd Nedîm Paşa	Terkîb-bend	18
Mu'allim Nâcî	Terkîb-bend	8
Alî Râşid	Terkîb-bend	20
Vehbî	Terkîb-bend	10
Cemâlî	Terkîb-bend	19
Cemâlî	Terkîb-bend	24
Cemâlî	Terkîb-bend	19
Cemâlî	Terkîb-bend	20
Nazîm	Terkîb-bend	4
Fehîm	Terkîb-bend	4
Selâmî	Terkîb-bend	5
Senâ'î	Tercî-'bend	5
Hâcî Sâdık	Tercî-'bend	14
Şevket	Tercî-'bend	5
Râmiz Paşa	Tercî-'bend	5
Şeyh Gâlib	Tercî-'bend	6
Hoca Tahsîn	Tercî-'bend	11

Milli Ktp. Hk

Benzer bir
06 Hk 319/1 no'da
yapraktan oluşan

319/1

mecmûa da Milli Ktp.
bulunmaktadır. 150
mecmûanın ilk 92

yaprağında aradaki birkaç kaside dışında, daha ziyâde musammat nazım biçimindeki şiirler yer almaktadır. Yukarıdaki mecmûada olduğu gibi belirgin olarak, belli bir düzen içinde bir araya getirilmeyen mecmûada muhammes ve tahmîsler, müseddesler, murabba'lar, müstezâdlar, az sayıda müsebbâ ve müsemmen, 32a-92a arasında birçok örneği bulunan terci'-bendler ile birkaç kaside yer almaktadır. Mecmûanın şair kadrosu şöyledir:

Nazım biçimleri	Şairler
Müstezâd	Fazlî, Hayretî (7), Riyâzî
Murabba'	Gıyâsî, Latîfî, Muhammed Şâh, Ubeydî (3), mahlassız
Muhammes	Fazlî (2), Latîfî (3), Aşkî, Kâtibî, Mukîmî, Nâtkî, Belîğî, Nâlî, Hayâlî (2), Vahdetî, Usûlî, Muhibbî, Râhî, Ümîdî, Ulvî, Ubeydî, Hayretî
Tahmîs	Usûlî>Nesîmî ⁷ , Hayretî>Ahmed Paşa, Günâhî>Hayretî, Rahmî>Hayâlî, Za'fî>Nesîmî, Meşâmî>Hayâlî, Ulvî>Meşâmî, Muhyî>Nizâmî, Rızâyî>Râhî, Bâkî>Yahyâ, Na'îmî>Âgehî (kaside), Hayâlî>Cemâlî, Vahdetî>Fuzûlî, Vahdetî>Za'fî, Mutî'î>İshak Çelebi, Ârifî>Ahmed, Kabûlî>Adlî, Cinânî>Usûlî, Rahmî>Necâtî, Hayretî>Nesîmî, Siyâhî>Latîfî
Müseddes	Azmî, Sâ'î, Cinânî, Huzûrî, Ulvî, Tîğî, Rahîmî, Yahyâ,

⁷ İlk isim tahmîs yapan şairi, ikinci isim de tahmîs edilen şairi göstermektedir.

Turkish Studies

	Muhibbî, Hâletî, Hayretî, Âdil, Azmî, Ahmedî, Resmî, Fahrî,
Tesdîs	Aşkî>Fevrî, Penâhî>Mu'îdî
Müsebba'	Mahlassız, Vahdetî (2), Fevrî, Hayretî
Müsemmen	Fevrî (2)
Mütessa'	Fevrî
Mu'aşşer	Azmî, Hayâlî
11'li	Lâ-edrî
12'li	Hâletî,
14'lü	Rahmî ⁸
Tercî'-bend	Gammî, Hâletî (4), Vuslatî, Hâtîfî, Rahîmî (2), Aşkî, Ulvî, Günâhî, Gubârî, Ahmed, Za'fî, Mânî, Âlî, Ahmed Bey
Terkîb-bend	Yahyâ (5), Hayretî, Fuzûlî, , Ânî

Süleymaniye Ktp. Ali Nihat Tarlan 67/1

Doğrudan bir musammat mecmûası olsa da bu yazmanın belli bir bölümünde; muhammes, tahmîs, müseddes, müsebba', müsemmen, mu'aşşer, 11'li, tercî'-bend ve terkîb-bend nazım biçimindeki musammatlar yer almaktadır. Mecmûada yer alan şiir ve şairlerin dökümü şöyledir:

Nazım biçimleri	Şairler
Muhammes	Gazzâlî, Na'îmî, Garîbî, Muhammed, Niyâzî, Sâfî, Halîmî, Çâkerî.
Tahmîs	Şühûdî>Nesîmî, Âlî>Usûlî, Usûlî>Nesîmî, Cinânî>Bâkî, Hâfîz>Hayretî, Edâyî>Hayretî, Cinânî>Nev'î, Nidâyî>Murâdî, Aczî>Şâhidî, Günâhî>Hayretî, Behîştî, Nâtukî>Fuzûlî, Rahmî>Necâtî.
Müseddes	Fevrî, Ahmedî, Vâlihî, Selikî, Cinânî, Muhyî, Meylî, Kalenderî, Yakînî, Medihî, Âzerî, Ulvî, Subhî, Rahmî, Râhî, Sipâhî, Hüznî, Sadrî, Tîğî, Ahdî, Kanberî
Müsebba'	Fevrî, Firâkî, İbn Kemâl Paşa
Müsemmen	Emrî, Fevrî
Mu'aşşer	Askerî, İbn Kemâl Paşa
11'li	Hâtîfî
Tercî'-bend	Birâder, Aşık, Firâkî, Gubârî, Ubeydî, Cevrî, Dervîş, Zihnî, Rahmî
Terkîb-bend	Abdî, Veysî, Fevrî, Şahzâde Mustafâ Şâh

Nurosmaniye Ktp. 4966:

İlk bölümlerinde daha ziyade kasidelerin yer aldığı bu mecmûanın 93a-137a yaprakları arasında yoğun olarak musammat nazım biçimleri yer alır. Mecmûada yer alan şiir ve şairlerin dökümü şöyledir:

Nazım biçimleri	Şairler
Muhammes	Cinânî (2), Semâ'î, Nev'î, Edîbî, Şemsî, Ulvî (2),
Tahmîs	Bâkî>Sultân Selîm (2), Bâkî>Necâtî, Emrî>Nişânî, Cinânî>Bâkî, Cinânî>Ârifî, Cinânî>Ubeydî, Cinânî>Hayâlî, Cinânî>Fuzûlî, Âzerî>Meylî, Âzerî>Mânî, Âhî>Necâtî, Atâyî>Bâkî, Şühûdî>Bâkî, Elestî>Hisâlî, Elestî>Nev'î, Sâdık>Hüsrev, Rahmî>Necâtî, Rahmî>Hayâlî, Hayâlî>Zâtî, Zihnî>Makâlî, Zihnî>Nâdirî, Nâdirî>Bâkî, Makâlî>Figânî, Amrî>Fuzûlî, Fehmî>Meylî, Fuzûlî>Habîbî, Ulvî>Meşâmî,

⁸ tercî'-bend başlığıyla kaydedilmiş; ancak kafiye örgüsü aaaaaaaaaAA bbbbbbbbbbAA şeklinde olup tercî'-bend nazım biçiminin kafiye örgüsüne uygun değildir.

	Ulvî>Nihânî, Rûhî>Nev'î, Hayretî>Günâhî, Mu'îdî>Nizâmî
Tesdîs	Azmî, Cinânî (6), Âzerî (6), Lem'î (2), Za'fî, Vechî, Huzûrî, Azmî, Münîrî, Sabrî, Ahmed Paşa.
Müseddes	Tiğî'nin 10, Ulvî'nin 5.
Tercî'-bend	Veysî, Bâkî.
Terkîb-bend	Veysî, Bâkî, Fuzûlî, Hüdâyî, Semâ'î, Mânî.

Nurosmaniye Ktp. 4967

Hayli hacimli olan bu şiir mecmûasının özellikle 113b-162a yaprakları arasında farklı nazım biçimindeki musammatlar yer almaktadır. Mecmûada yer alan şiir ve şairlerin dökümü şöyledir:

Nazım biçimleri	Şairler
Tahmîs	Mantıkî, Kemâl Paşazade, Kâtibî, Askerî, Fevrî, Yahyâ, Latîfî, Hayretî, Arşî, Tiğî, Şem'î, Rûhî, Âlî, Rızâyî, Cinânî, Âzerî,
Müseddes	Mezâkî, Ulvî, İtrî, Bahâyî, Hayâtî, Firâkî, Şevkî, Tiğî, Necâtî, Fevrî, Yahyâ, Fahrî, Kalendarî, Nâdirî, İ'tizârî, Azîzî, Cinânî, Medhî, Hâşimî,
Müsemmen	Bikrî?
Mu'aşşer	Ahdî, Bikrî?, Fevrî, Fasîh
11'li	Hâtîfî
Tercî'-bend	Kemâl Paşazâde, Askerî, Ahmed Çelebi, Gubârî, Âlî, Senâyî, Rahmî, Azmî, Kıyâsî, Fevrî.
Terkîb-bend	Veysî (tevbenâme), Cevrî, Fehîm, Cevrî, Fasîh,

Yukarıda muhteva dökümü yapılan şiir mecmûaları dışında, bizzat görme imkânı bulamamakla birlikte, Fehmi Edhem Karatay'ın hazırladığı katalogdaki muhteva tavsifine bakıldığında Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi R. 1968 ve R. 1972 numaralı yazmaların da daha ziyade musammat nazım biçimlerinin bir araya getirildiği şiir mecmûaları olduğu anlaşılmaktadır.⁹ Aynı şekilde, Nurosmaniye Ktp. 4957 no'da olduğu gibi belli bir bölümünde¹⁰ veya Milli Ktp. 1818 ve 3983/1 numaradaki şiir mecmûalarında olduğu gibi mecmûanın bütününde musammat nazım biçimindeki şiirlerin yoğunlukta olduğu şiir mecmûaları ile karşılaşmak mümkündür.

⁹ Mecmûalardaki şair dökümü şöyledir:

R. 1968: Ganî-zâde Nadîrî, Hayâlî, Yüsrî Ahmed, Fasîh, Feyzî-i Kefevî, Rüşdî, Abdî, Cenâbî, Şuhûdî, Fevrî, Nâlî, Vechî, Şehrî, Nihânî, Fasîhî, Sâbit, Fuzûlî, İbrâhîm Gülşenî, Ömer Rüşenî, Fenâî, Hâletî, Şemsi, Selâmî, Dervîş Hulûsî, Abdülkerîm, Ahmedî, Nazmî, Seyfî, Niyâzî Mısrî, Dervîş Rûhî, Sabûhî, Zamîrî, Ahmed Hayâlî, Ra'ûfî, Şeyhoğlu, Dervîş Hilâlî, Şeyh İsâ, Şeyh Gafûrî, Abdülâhad, Keşfî, Halvetî, Nahîfî, Ferâğî, Yümnî, Latîfî, Sa'dî, Recâî, Cemalî, Zâtî, Ku'ûdî, Cevrî, Sâdık, Mustafâ, Vankuli Mehmed. (Karatay, II/262)

R. 1972: Zâtî, Ahmed Paşa, Necâtî, Bâkî, Nizâmî, Şeyhî, Yahyâ, Şerîfî, Hayretî, Figânî, Âşıkî, Hasbî, Fevrî, Hayâlî, Afvî, Hâfız, Rûmî, Kadîrî, Garîbî, Kâtibî, Selmân, Nûrî, Sultân Süleymân (Muhîbbî), Remzî, Mihrî, Behîştî, Alî, Fedâyî, Usûlî, Zihnî, Emrî, Dervîş, Gedâyî, Râzî, Çeşmî, Rahmî, Gubârî, Askerî, Su'âlî, Cinânî, Nev'î, Ulvî, Şuhûdî, İshak, Keşfî, Latîfî, Günâhî, Efserî, Şaydî, Hüdâî, Sabrî, Melâlî, Fazlî, Nazmî, Siyâhî, Ahdî, Levhî, Belâî, Hâtîfî, Mürîdî, Nidâî, Firâkî, Selîkî, Nâbî, Hümâî, Âsafî, Kıyâsî, Sultân Murâd, Nesîmî, Habîbî, Hızr, Aklî, Ca'ferî, Senâî, Halîlî, Nazmî, Zâtî, Sun'î. (Karatay, II/263)

Her iki muhtevadaki bu şair dökümü mecmûaların daha ziyade XVI. yüzyıldaki şairlerin şiirlerini bir araya getirmeyi amaçladığı anlaşılmaktadır.

¹⁰ Bahsi geçen mecmûanın 12b-25b yaprakları arasında Atîkî, Rûhî-i Bağdâdî, Âzerî, Rûhî, Belîğî, Hayâlî, Tiğî, Sâ'î, Rahmî, Ubeydî ve Fevrî gibi şairlerin terkîb-bend, tercî'-bend, müseddes, tesdîs ve tahmîs nazım biçimindeki şiirleri yer alırken mecmûanın diğer yapraklarında kasideler yoğunluktadır.

Turkish Studies

Kısmî bir taramanın sonucu olarak tespit edilebilen yukarıdaki şiir mecmûaları, musammat mecmûa örneklerinin varlığını açık olarak ortaya koymaktadır. Tüm şiir mecmûalarının taranmasına dayanacak müstakil bir çalışma yapılması veya M. Fatih Köksal'ın bahsettiği projenin amaçlandığı gibi tamamlanması durumunda, farklı nazım biçimlerindeki musammatların bir araya getirildiği mecmûaların yanında; yukarıda bir örneği verilen terci'-bent ve terkîb-bent mecmûası gibi sadece bir musammat nazım biçiminin derlendiği mecmûalarla da karşılaşılacağı kuvvetle muhtemeldir. Böyle bir durumda, şiir mecmûalarının mevcut tasniflerinin güncellemelerinde veya yapılacak yeni tasniflerde, mecmûalarının nazım biçimlerine göre daha ayrıntılı bir tasnifinin yapılması ve bu tasnife musammat şiir mecmûaları ana başlığı altında, eğer örnekleri bulunursa muhammes mecmûaları, tahmîs mecmûaları, müseddes mecmûaları, terci'-bent mecmûaları gibi alt başlıkların da eklenmesi gerekmektedir.

Süleymaniye Ktp. Nuri Arlasez 54 (NA) Numaradaki Musammat Mecmûası

Bu çalışmaya konu olan mecmûa Süleymaniye Kütüphanesi Nuri Arlasez koleksiyonu 54 numarada bulunmaktadır. Mecmûanın fizikî tavsifine geçmeden önce, bahsi geçen mecmûa üzerinde yapılan incelemenin bilgisayardaki görüntülerine dayandığını ifade etmek isteriz. Yazmanın bizzat kendisini görmek için kütüphane görevlilerine müracaat ettiğimizde, yazmanın çok kötü durumda olduğunu ve sadece birkaç dakika bakmamıza izin verebileceklerini ifade ettiler. Bu birkaç dakikalık inceleme sonunda hakikaten yazmanın çok zarar gördüğü, şirâzesinin dağıldığı, yer yer yapraklarının birbirine karıştığı ve birçok yaprağın da koptuğu tarafımızdan görülmüştür. Yazmanın sonradan yapılan numaralandırılması bu karışıklık ve eksiklikler üzerine yapılmış ve bu numaralandırmaya göre de görüntüleri çekilip bilgisayara aktarılmıştır. Hâl böyle olunca, reddâdesi düzenli olarak yazılmayan mecmûanın muhtevasını ortaya koymak da hayli zorlaşmakta olup, mecmûada yer alan mensur eserler ile bu çalışmaya konu olan kimi şiirlerin ilk yazıldıkları düzende olmadıkları görülmektedir. Mecmûanın muhtevası hakkında bilgi verilirken, daha fazla bir karışıklığa sebebiyet vermemek ve araştırmacılara zorluk çektirmemek için, şu andaki numaralandırmaya bağlı kalınmıştır.

Fizikî Tavsif

Elimizdeki mecmûanın bilgisayara aktarılmış yaprak sayısı 232'dir. Sayfa ölçüleri 277x95 mm olup yazıların yazıldığı alanda bir standart yoktur. Yazmada; başlıkların yazılması, kimi sözcük veya ibarelerin üstlerine çizilen çizgilerin çizilmesi, ibâreler arasına noktaların konması ile ayet ve hadisler gibi iktibasların yazılmasında kırmızı mürekkebin kullanıldığı görülmektedir.

Memuanın Muhtevası

Mecmuanın 1a sayfasında, "Merhûm Raif Yelkenci hatırasına Sn. Nuri Arlasez Bağışı" yazılı bir mühür basıldığı görülmektedir. Bu sayfada 3 beyte yer verilmiştir. 1b'de Nâbî'nin "kalmamış" redifli gazeli ile kime ait olduğu tespit edilemeyen iki beyit daha bulunmaktadır. Mecmûanın 2a yüzünde ise, Nef'î'nin "Esdî nesîm-i nev-bahâr açıldı güller subh-dem" mısraıyla başlayan kasidesi yer almakta ve 3a'ya kadar devam etmektedir.¹¹ Bu kasidenin hemen altında kısa bir dua metni bulunmaktadır. Mecmûanın 3b yüzü boş olup 4a yüzünde iki müfreden sonra Nâbî'nin "görmüşüz" redifli gazeli gelmektedir. Mecmuanın 4b yüzünde, muhtemelen mecmûanın sâhiplerinden biri tarafından kaleme alınan ve mecmûanın aslı hattından ayrı bir hat ve kalemle mecmûanın içeriğini veren bir fihrist verilmiştir. Bu fihrist şu şekilde tablo haline getirilebilir:

¹¹ Nâbî ve Nef'î'ye ait bu şiirler, mecmûanın asıl hattından farklı bir hatla kaleme alınmış olup çalışmamızın konusunu oluşturan mecmûaya dâhil edilmemiştir. Buna benzer farklı hatlarla kaydedilen şiirler, mecmûanın diğer yapraklarında da yer almaktadır.

Ba'zı du'âlar	Risâle-i Kîmyâ-yı Sa'âdet	Risâle-i Makâmât-ı Evliyâ	Esmâ'ü'l-Hüsna ân sefine-i hakikat	Tefsîr-i E'ûzü Besmele ve Fâtiha-i Şerife
Günâh ve Şerî'at	fi fezâili'z-zikr	Ahvâl-i Şeytân	Şerh-i Ehâdîs mine'l-Meşârik	fi fezâili'l-Kur'ân
el-Ârif Hazret-i Rabbânî Şeybânî	Fezâyilü'l-ezân	Şeyh Beyânındadır	Zikr Beyânındadır	Du'âlar Beyânındadır
Kazâ vü Kader Beyânındadır	Ba'zı Şeyler	Risâle-i Mevzûn şurûtu's-salât	Mi'râciyye Gillî-zâde (k.s)	Kasîde-i Lutfî ve Lâmi'î ve Halîlî ¹²
[Mecmûada şiirleri bulunan şairlerin isimleri kaydedilmiştir]: Kasîde-i Âşıkî ve Vâlihî-i Üskübî, Za'fî ve Yahyâ ve Na'tî ve Rûşenî Dede ve Hamdî ve Vâhidî ve Hâletî, Gubârî, Askerî, Muhammed, İbni Kemâl Paşa, Pertevî, Dervîş				
Kasîde-i Azmî der-hakk-ı evliyâ-yı kirâm	Şerh-i ahlâk-ı zemîme yevme yünfehu fi's-sûr	Sıfat-ı sırât		
Divân-ı Kâdî Beyzâvî	Kasîde-i Tantarânî	Kasîde-i Kâdî Beyzâvî	Du'ânâme-i Ukkâşe (örümcek)	
Sûre min Zebûr-ı Dâvûd a.s.	Fazîlet-i Receb-i şerîf	Kasîde: ehl-i İslambula tenbihâtı hâvî		

Mecmûanın muhtevası hakkında verilecek bilgilerden de anlaşılacağı üzere, bu fihrist mecmûanın, yaprakları birbirine karışmış hâline göre yapılmış olup mecmûanın muhtevasını tam olarak göstermekten uzaktır.

Mecmûanın 5a yüzünde bazı hadis ve onların Türkçe veya Arapça nazmedilmiş şekilleri yer almaktadır. Anlaşıldığına göre öncesi eksiktir. 5b yüzü de boş olup 6a-9b arasında hadisler yer almaktadır. 10a'da ise "Der-beyân-ı Esmâ'ü'l-Hüsna ân Sefîne-i Hakikat" başlığı altında bir kaside yer almaktadır. İlk 33 beyti bulunan bu kasidede öncelikle bismelenin harfleri üzerinde bir şerh yapılmış daha sonra Allah'ın bazı isimleri şerh edilmiştir. Kasidenin sonunu hâvî 135a-136a yaprakları arasındaki bölümünden anlaşıldığına göre 1 giriş ve 10 bölümden oluşan bu manzume esmâ'ü'l-hüsna'nın havâssını konu almaktadır. Kasidenin ilk bölümünde giriş bölümü ile birinci bölümün ilk beyti yer alırken 135a-136a arasında yer alan kısmında altıncı bölümün bir kısmı, 7, 8, 9 ve 10. bölümlerin ise tamâmı yer almaktadır.

11a'dan 12a'ya kadar devam eden bölümde bazı ayet ve hadislerin şerhi yer almaktadır. 12b'de bir mülkiyet kaydı ile nispeten daha kısa bir fihrist yer alır. 29 Cemâziyelevvel 1205/ 3

¹² Burada belirtilen kasidelerden Halîlî'ninkisi eksik olarak mecmûada yer alırken diğer iki şairin kasideleri bulunmamaktadır.

Şubat 1791 tarihli bu mülkiyet kaydında “min kütübî'l-fakîr Koyun Baba hâdimü'l-fukarâ'-i Nakşibendiyye Dervîş Mustafâ b. Abdullâh” yazılı olup bu kaydın altında da “Mustafâ” yazılı bir mühür basılmıştır. 13a'da 5 Türkçe kıt'a ile bir hadis bulunmaktadır. 13b'den itibaren Gazzâlî'nin mütercimi belirsiz ve yazma eser kütüphanelerinden onlarca nüshası bulunan *Kîmyâ-yı Sa'âdet* tercümesi¹³ başlar ve 61b'ye kadar devam eder. Sondan birkaç yaprak eksik olması gereken bu tercümeden sonra (62a-64b) başka bir eserden koparılmış olan ve tasavvufî birkaç konudan bahseden bir bölüm yer alır. 65a-69 arasında *Meşârik* isimli eserden seçilip Türkçeye tercüme edilen bazı hadisler yer almaktadır. 70a-74b arasında “Faslun fî fezâilî'l-Kur'ân” başlığı altında bir küçük risale yer almaktadır. 74b'den itibaren de “Faslun fî fezâilî'z-zikr” adlı küçük bir bölüm gelir. 76b'de “Faslun fî fezâilî's-Salavât” 77b'de “Faslun fî'l-İbâdeti” başlıkları altındaki bölümler gelir ki bunların tek bir eserin farklı bölümleri olması kuvvetle muhtemeldir. 79a-b'de “Tercî'-bend-i Senâyî (ks.)” başlığı altında, nefsin türlerini konu edinen ve vasıta beyti Mollâ Câmî'den alınmış müsemmen nazım biçimindeki bir şiir bulunmaktadır. Şiirin son dört mısraı 96b'de yer almaktadır. 80a-b'de başka bir esere ait bir yapraklık bir bölüm vardır. 81a-b'de 34 beyti kayıtlı olduğu halde başı eksik olan mesnevî nazım biçimindeki bir manzume yer almaktadır. Hüdâyî mahlaslı bir şair tarafından kaleme alınan bu manzumede dünyanın fânîliği ana temadır. 83a-88b arasında, muhtemelen tek bir eserin bölümlerini teşkil eden ve “sıfatu's-sırât”, sıfat-ı aşeretü'l-esnâf” gibi başlıklı bölümleri barındıran bir bölüm yer alır. 88b'de Kemâl Paşazâde'nin, mecmûanın aslî hattından farklı bir kalemle 11 beyti ve 1 mısraı yazılmış mesnevî nazım biçimindeki bir şiiri yer alır. 89a'dan itibaren ise, makalemizin asıl konusunu oluşturan şiir mecmûasındaki şiirlerin büyük çoğunluğunun yer aldığı bölüm gelmektedir ki bu bölümde de araya farklı kalemle bazı şiirlerin kaydedildiği görülmektedir. 120b'ye kadar devam edecek olan bu bölümdeki şiir ve şair kadrosu, çalışmamızın ilerleyen bölümünde tablolarla ortaya konulacağı için biz bu varakların muhtevasını geçip bundan sonraki varaklarda yer alan eserler üzerinde durmak istiyoruz. 121a'da müstakil bir eserin bir parçasını oluşturan birkaç yapraklık bir bölüm bulunmakta olup 127b'e kadar devam eder. 127b'de müellifinin ismi Muhammed b. Hamza olarak kaydedilen *Makâmât-ı Evliyâ*¹⁴ adlı bir eser başlar ve 134b'de sona erer. 136b-138b arasında eûzü besmelenin tefsiri vardır. 139b'de yazma eser kütüphanelerinden çokça nüshası bulunan Türkçe manzum *şurûtu's-salâtın* sadece bir sayfalık bölümü yani başı yer alır. 140a-166b arasında müstakil bir veya birden fazla eserin bölümlerini teşkil eden; ancak yaprakları birbirine karışmış bölümler yer almaktadır. 167a-169b arasında, çalışmamıza konu olan şiir mecmûasının başka bir bölümü yer alır.

170a'da XVI. yüzyıl şairlerinden Alaşehirli Kâdî Mehmed'in (ö. 1591) divanı¹⁵ başlar; ancak bu sayfada yer alan kaside, aslında 20 beyitten oluşan bir kasidenin son 8 beytini ihtiva eden dolayısıyla başı eksik bir kasidedir. Mecmûanın tamamı tarandığında kasidenin bu eksik bölümü

¹³ Bu tercüme ve nüshaları için bk. Yazar, 2011: 94-98.

¹⁴ Bu eser ve müellifi konusunda ihtilaflar bulunmaktadır. Ali İhsan Yurt ve Mustafa Kaçalin'in 1994 yılında *Akşemseddin (1390-1459): Hayatı-Eserleri* adlı eserde, Fatih dönemi mutasavvıflarından asıl adı Mehmed b. Hamza olan Akşemseddin'e (ö. 1459) ait kılınarak neşredilen bu metin, Esat Harmancı'nın “Hamza Baba ve Eserleri” adlı makalesinde de Süleymaniye Kütüphanesi Aşir Efendi 424 numaradaki nüshasından hareketle Hamza Baba adıyla meşhur mutasavvıfa ait gösterilmiştir. (Harmancı, 2011: 43-44) Yazma eser kütüphanelerinden 10'u aşkın nüshası bulunan bu eserin çoğu nüshasında, müellif adı Muhammed b. Hamza olarak kaydedilmişken bazı nüshalarında da Hamza b. Muhammed olarak kaydedilmiştir.

¹⁵ Alaşehirli Kadî Mehmed'in şiiri iki yüksek lisans çalışmasına konu olmuştur: Aydın: 2001; Kayalar: 2002. Birinci çalışmada; makalenin ilerleyen bölümlerinde bu mecmûanın farklı bir nüshası olduğu düşünülen Millet Ktp. AE Manzum 365 numaradaki nüshası ile Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi 3468 numarada olmak üzere iki nüshası tespit edilmiştir. İkinci çalışmada; ise Milli Ktp. Yz FB 316/2; Süleymaniye Ktp. Reşid Efendi 1016/3, Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi 3468 ve Millet Ktp. AE Manzum 365 olmak üzere dört nüshası tespit edilmiştir. Her iki çalışmada da Alaşehirli Kâdî divanının elimizdeki nüshasının tespit edilemediği görülmektedir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/1 Winter 2013

bulunmamakla birlikte, Serdar Kayalar'ın yaptığı çalışmada divanın başını oluşturan bölümün 219a'da yer aldığı görülmüştür. Bu sayfada "Dîvân-ı Kâdî Beyzâvî" başlığından sonra Kayalar'ın hazırladığı metinde de yer alan besmele ile Arapça yazılan ve 3-4 satırlık bir hamdele ve salvele bölümü bulunmaktadır. Daha sonra ise divanın ilk manzumesi olan ve Hz. Peygamber'in övgüsünü konu alan "O fahr-ı enbiyâ bildüm ki bir nûr-ı musavverdür / Dü-âlem hep anun nûr-ı şerîfiyle münevverdür" matla'lı kaside başlar. Ancak aslında 18 beyit olan bu kasidenin sadece ilk 13 beyti ile bir mısrası bulunmakta olup 219b'de kasidenin devamı yer almaz.¹⁶ Bu sayfada daha evvel 79a-b'de yer alan Senâyi'nin bir tercî'-bendinin son birkaç mısrası yer almaktadır. Aynı sayfada divanın sahibi olan Kâdî hakkında da şöyle bir not düşülmüştür:

işbu dîvân-ı dil-küşâ tefsîr-i ekber sâhibi olan Kâdî şöhretiyle meşhûr Kâdî Efendi hazretlerindür kat'â şüphe olunmaya zîrâ kerâmâtı mebzûl bir devletlüdür.

Bu bahiste sonuç olarak mecmûadaki yapıkların birbirine karışması sonucu baş tarafı tam olarak bulunmayan Kâdî'nin gazelleri ise 170a'da yer alan başı eksik kasideden sonra harf sırasına göre mürettep bir şekilde 214a'ya devam etmektedir. Serdar Kayalar'ın hazırladığı metinle karşılaştırıldığında, buradaki gazellerin tümünün onun çalışmasında yer aldığı; ancak onun çalışmasında bulunan birçok gazelin elimizdeki nüshada yer almadığı görülmektedir.

Mecmûanın 214b-217b yapıkları arasında Mu'înüddîn Ebû Nasr Ahmed b. Abdurrezzâk et-Tantarânî'nin (485/1092), Arapça Kasîde-i Tantarâniyye'sinin Kemâl Paşazâde (ö. 1533) tarafından Türkçeye yapılan manzum tercümesi yer almaktadır.¹⁷ 218b'de Kâdî'nin Kayalar'ın hazırladığı metinde de yer alan bir muhammesi yer almaktadır.

220a-221a arasında birkaç hadis metni ile bazı faydalı bilgiler yer alır. 221b'de mecmûanın aslı hattından farklı bir hatla yazılmış 2 gazel yer alır. 223a-b'de "du'â-ı akkâşe", 224a-b'de Zebûr'dan birkaç ayet, 225a-b'de Recep ayının faziletine dair bir metin yer alır. 226a-227b arasında şiir mecmûasının bir bölümü, 228a-b'de birkaç hadis yer alır. 229a'da birkaç lügaz yer alır. 229b'de mecmûanın aslı hattından farklı bir kalemlle birkaç şiir bulunmaktadır. 230a'da birkaç beyit vardır. 230b boş.

NA'daki mecmûa, elimizdeki mevcut yapıklarından hareketle muhtevası hakkında yapılan ayrıntılı tavsiften de anlaşılacağı üzere, saf bir şiir mecmûası değildir. Tercüme-i Kîmyâ-yı Sa'âdet, Makâmât-ı Evliyâ ve XVI. yüzyıl şairlerinden Kâdî'nin müntehab bir divanı gibi müstakil ve uzunca eserler ile Tantarâniyye Kasîdesinin manzum tercümesi, şairi tespit edilemeyen manzum havâs-ı esmâü'l-hüsna ve Edâyi'nin kaside nazım biçimindeki mi'râciyyesi gibi nispeten kısa eserlerin de bulunduğu bu mecmûada, şiir derlemesini oluşturan bölüm 30 yaprağı geçmez.

Mecmûadaki Şiirler

Mecmûada yer alan şiirleri, nazım biçimlerine göre düzenlenmiş olarak şu tablo ile göstermek mümkündür.

Şair	Nazım biçimi	Bend sayısı	Beyit sayısı	Yaprak
------	--------------	-------------	--------------	--------

¹⁶ Mecmûadaki yapıkların birbirine karışmasını ve dikkatsice numaralandırılmasını örneklendiren bu yaprağın a yüzünde reddâde bulunmaktadır. Reddâdelerin varakların b yüzlerinde buldukları hatırlanacak olursa, yazmanın numaralandırılması sırasında sadece yapıkların birbirine karıştırılmadığı, a ve b yüzlerinin de hatalı bir şekilde düzenlendiği anlaşılmaktadır.

¹⁷ Tercümenin tam metni için bk. Saraç, 1995: 81-85.

Edâyî	Kaside		122	94a-95b / 167a-168b ¹⁸
Halîlî	Kaside		17	169a
Kadrî	Kaside		29	113a-b
Muhammed	Kaside		17	113b-114a
Kemâl Paşazâde	Kaside		24	114a-115a
Nesîmî	Kaside		15	115a
Dervîş	Kaside		24	115b-116a
Şebtâlî Yahyâ	Kaside		30	116a-117a
Aşıkî	Kaside		15	169b-170a
Azmî	kaside		43	222a-b/89a ¹⁹
Veysi ²⁰	Kaside			226a-227a
Mahlassız	Kaside		13	218a
Mu'îni	Kaside		12	219a-b
Vânî	Müseddes	5		90b
Askerî	Müseddes	14		107b-108b
Askerî	Müseddes	7		109a-b
Sâdık	Müseddes	5		227b
Sâ'î	Müseddes	5		89b
Subhî	Müseddes	5		120b
Hâletî	Tesdîs (Hayâlî'nin gazeline)	5		100a-b
Sa'yi	Müsebba	5		119b
Fevrî	Müsebba	5		120a
Senâyî	müsemmen	7		79a-b
Serîrî	Mu'aşşer	5		91a-b
Aşıkî	Mu'aşşer	5		91b-92a
Za'fî	Mu'aşşer	5		97b-98b
Na'tî	11'li	5		99b-100a
Pertevî	12'li	5		117a-b
Azmî	Tercî-bend	5	12 mısra	92b-93a
Vâlihî-i Üskübî	Tercî-bend	5	12 mısra	96a-b
Za'fî	Tercî-bend	5	12 mısra	96b-97b
Taşlıcalı Yahyâ	Tercî-bend	5	14 mısra	98b-99b
Şeyhî	Tercî-bend	7	20 mısra	100b-101b
Za'fî	Tercî-bend	5	18 mısra	102a-b
Rûşenî	Tercî-bend	7	16 mısra	102b-103b
Vâhidî	Tercî-bend	18	16 mısra	103b-106a
Hamdî	Tercî-bend	6	12 mısra	106a-b
Gubârî	Tercî-bend	5	14 mısra	106b-107b
Hâtîfî	Tercî-bend	5	20 mısra	118a-119a
Vâlihî	Terkîb-bend	5	12 mısra	90a-b

Mecmûadaki şiirlerin nazım biçimlerine göre sayısı ise şöyledir:

Nazım biçimi	Sayı
Kaside	13
Müseddes	6
Tesdîs	1
Müsebba'	2
Müsemmen	1

¹⁸ Edâyî'nin kasidesinin ilk bölümü 94a-95b arasında yer alırken ikinci bölümü 167a-168b yaprakları arasında yer almaktadır.

¹⁹ Kasidenin ilk bölümü 222a-b'de yer almakta olup son bölümü ise 89a'da yer almaktadır.

²⁰ "Elâ iy kavm-i İstanbul bilün tahkik olun âgâh / İrişür nâ-gehân bir gün size kahr-ile hışmullâh" beytiyle başlayan ve *çağın ahlaklıklarında, kurumları yönetenlerin bilgisizliklerinden ve dalavereliklerinden, rüşvette, vicdan yokluğundan söz eden* bu kaside için bk. Kut, 2005: 41-48.

Mu'aşşer	3
11'li	1
12'li	1
Tercî'-bend	11
Terkîb-bend	1
Toplam	40

Tablolardaki sayısal verilerden de anlaşılacağı üzere, mecmûada 34 farklı şaire ait 40 şiir bulunmaktadır. Bunlardan 13'ü kaside, 27'si de müseddes, tesdîs, müsebba', müsemmen, mu'aşşer, 11'li, 12'li, tercî'-bend ve terkîb-bend olmak üzere 9 farklı musammat nazım biçimiyle yazılmış şiirlerden oluşmaktadır. Bu sayısal veriler, elimizdeki şiir mecmûasını bir musammat mecmûası veya musammat nazım biçimlerinin yoğunlukta olduğu bir şiir mecmûası olarak değerlendirmek için yeterlidir. Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde, bu tespiti teyit edecek başka ipuçlarına da yer verilecektir.

Mecmûanın Derleniş Tarihi ve Mecmûada Şiirleri Bulunan Şairler Hakkında

NA'daki musammat mecmûasının kim tarafından ve ne zaman derlendiğine dair diğer birçok şiir mecmûasında olduğu gibi doğrudan bir bilgi bulunmamaktadır. En azından yüzyıl bağlamında bir fikir vereceği için, mecmûada yer alan şair kadrosuna bakıldığında, mecmûanın XVI. yüzyılın sonuna doğru derlendiği güçlü bir ihtimal olarak ortaya çıkmaktadır. Nesîmî (ö. 1425), Şeyhî (ö. 1431 civarı), Rûşenî Dede (ö. 1486-87) ve Akşemseddînzâde Hamdî (ö. 1503) gibi XV. yüzyılda yaşamış birkaç şair dışında mecmûada şiirleri kaydedilen şairler şunlardır:

Askerî, Âşıkî, Azmî, Dervîş, Edâyî, Fevrî, Gubârî, Hâletî, Halîlî, Hâtîfî, Kadrî, Kemâl Paşazâde, Muhammed, Mu'înî, Na'tî, Pertevî, Sâdik, Sâ'î, Sa'yî, Senâyî, Serîrî, Subhî, Şebtâlî ? Yahyâ, Taşlıcalı Yahyâ, Vâhidî, Vâlihî-i Üskübî, Vânî, Veysî, Za'fî.

Mecmûada, genellikle şiirleri kaydedilen bu şairlerin kimliğini ortaya koyacak doğrudan veya dolaylı bilgilere yer verilmemiştir; ancak birkaç şairde dolaylı birtakım bilgilerin verildiği görülmektedir. Bunlardan biri mecmûanın teşkil tarihi noktasında da önemli ipuçları veren Vânî mahlaslı bir şaire ait kılınan müseddeste ortaya çıkmaktadır. Biyografik kaynaklara bakıldığında Vânî mahlasını kullanan iki şairle karşılaşılmaktadır. Bunlardan biri XVI. yüzyılda yaşamış olan Vankulu Mehmed Efendi, diğeri ise XVII. yüzyılın önde gelen âlimlerinden Vânî Mehmed Efendi'dir (ö. 1685). Mecmûayı düzenleyen, Vânî'nin müseddesine yer verdikten sonra "Bu tahrîrât Medîne-i Münevverede sâbıkan kâdî iken vefât iden Muhammed Vânî Efendinündür. (r.a)" şeklinde bir kayıt düşürmüştür. Bu kayıttan sonra bahsi geçen Vânî mahlaslı şairlerin hayatına bakıldığında, Medine'de kadılık görevinde bulunan Vânî'nin, *Sıhahul-Cevherî*'yi tercüme eden meşhur Osmanlı âlimi Vankulu Mehmed Efendi (ö. 1592) olduğu ortaya çıkmaktadır.²¹ Nitekim bu müseddesteki "Şad hezârân şükr kim irdüm der-i sulţānuma" şeklindeki mısra da, Vankulu'nun bu şiirini Medine'de bulunduğu bir sırada kaleme aldığı kuvvetli bir şekilde ima etmektedir. Böylece şiirin sonundaki bu kayıt sayesinde mecmûada ismi geçen Vânî'nin kimliği ortaya çıkarken, aynı kayıttan geçen "Medîne-i Münevverede sâbıkan kâdî iken vefât iden..." şeklindeki ifade de mecmûanın en azından Vankulu Mehmed Efendi'nin ölüm tarihi olan 1592 tarihinde veya bu tarihten sonra teşkil edildiğini ortaya koymaktadır.

²¹ Vankulu Mehmed Efendi'nin hayatı ve bahsi geçen bu şiir için bk. Yazar: 2008.

Mecmûada verilen dolaylı bilgidен hareketle kimliği tespit edilebilen ikinci şair de Vâlihî'dir. Mecmûayı düzenleyen şairlerini kaydettiği şairin mahlasından sonra "Üskübî" kelimesini getirerek bahsi geçen şairi diğer Vâlihî mahlaslı şairlerden tefrik eder. Söz konusu Vâlihî-i Üskübî, Üsküp doğumlu olup 1599'da vefat etmiştir.²² Mecmûada bir kasidesi kaydedilen şairlerden olan Kemâl Paşazâde (ö. 1536) de "İbn Kemâl Paşa" gibi başkasının anlaşılması mümkün olmayan bir başlıkla kaydedilerek kimliğinin tespiti kolaylaştırılmıştır.

XVI. yüzyılda yaşadığı bilinen bu üç şair dışında, muhtelif karinelere hareketle mecmûada şairleri kaydedilen diğer birçok şairin de XVI. yüzyılda yaşadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda; Taşlıcalı Yahyâ (ö. 1582), Gülşenî tarikatına müntesip şairlerden Hâletî (ö. 1581) ve Za'fî (ö. 1566'dan sonra), mecmûada kaydedilen şairlerinin günümüze ulaşan divanlarında da yer alması dolayısıyla XVI. yüzyılda yaşadıkları kesin olarak tespit edilmiştir. Serîrî²³ ve Fevrî²⁴ (ö. 1571) ise bu mahlasları kullanan yegâne şairler olarak sadece XVI. yüzyıl tezkirelerinde yer alırlar.

NA'daki mecmûada, kimlikleri net olarak tespit edilen bu şairlerin yanında, Edâyî, Askerî, Gubârî, Hâtîfî, Sâ'î, Sa'yî ve Mu'înî gibi tamamının XVI. yüzyılda yaşadığı belli olan; ancak her birinin aynı yüzyılda yaşamış birden fazla mahlasdaşı bulunan, dolayısıyla da kimliği net olarak tespit edilemeyen birkaç şair de bulunmaktadır. Mecmûada isimleri geçen Azmî, Dervîş, Halîlî, Kadrî, Muhammed, Na'tî, Sâdik, Senâyî, Subhî ve Vâhidî gibi şairlere gelince; XVI. yüzyıl tezkirelerinde bu isimlere rastlanmakla birlikte, XVI. yüzyıldan sonraki yüzyıllarda da bu şairlerle aynı mahlası kullanan başka şairler görülebilmektedir; ancak havi olduğu şairlerden yarısından fazlasının XVI. yüzyıl ve öncesinde yaşadığı kesin olarak tespit edilen bu mecmûanın fizikî özellikleri de dikkate alındığında yukarıda ismi geçen şairlerin de XVI. yüzyıl şairlerinden olduğu kuvvetli bir ihtimal olarak ortaya çıkmaktadır.

Mecmûada şairleri bulunan Pertevî ve Şebtalî Yahyâ ise tezkirelerde ismi geçmeyen şairlerdendir. Mecmûadaki bir kaside ile bir mu'aşşer, her iki şairin metninde yer almadığı hâlde, Âşıkî mahlaslı bir şaire ait kılınmıştır. Bu mahlastaki tek şair Kâfzâde Fâ'izî'nin tezkiresinde sadece mahlası (Âşıkî Çelebi) ve 2 beyti kaydedilerek yer almaktadır. Mecmûada ismi geçen Âşıkî Kâfzâde'nin tezkiresine aldığı bu Âşıkî Çelebi olabileceği gibi, kaynaklarda yer almayan bir şair de olması mümkündür. Mecmûada bir kasidesi bulunan Veysî ise, söz konusu kasideyi neşreden Günay Kut'a göre Alaşehirli Veysî (ö. 1627-28) olması gerekir.

Tüm bunlardan sonra, NA'daki mecmûa daha ziyade XVI. yüzyıl şairlerinin şairlerini hâvidir. Mecmûanın ismi belirsiz biri tarafından XVI. yüzyılın sonu ile XVII. yüzyılın başında derlenmiş olduğu düşünülmektedir.

Mecmûanın Bir Diğer Nüshası

Derleyeni belli olmadığı gibi, herhangi bir nazım türü veya nazım şekli birliği/ortaklığı aranmaksızın derlenmiş şair (Köksal, 2012: 411) mecmûalarının genellikle başka nüshaları nadiren bulunur ve bunları tespit etmek kolay olmaz. Ancak bazı nazire mecmûaları başta olmak üzere derleyeni belli olan veya muayyen bir nazım biçimi veya türündeki şairleri bir araya getiren kimi şair mecmûalarının, müstakil birer telif eser gibi çoğaltılarak dolaşıma koyuldukları ve bu çoğaltılan nüshaların günümüze ulaştığı görülmektedir. Elimizdeki mecmûa da daha ziyade musammat nazım biçimlerindeki şairleri bir araya getirdiği için, yani belli bir ortaklık gözetilerek

²² Hayatı hakkında bk. Kiel, 2002: 31-41.

²³ Sadece Sehi Bey'in *Heşt Behişt* adlı tezkiresinde yer alan Serîrî'nin Şehzâde Korkud'un himâyesindeki şairlerden olduğu, şehzadenin ölümünden sonra İstanbul'a gelip saraydaki sipahi oğlanları bölüğüne katıldığı bilgisi verilmektedir. Bk. İsen, 1998: 211-212.

²⁴ Fevrî hakkında bk. Kalpaklı, 1995: XII/505-06.

derlendiği için mecmûanın başka nüshalarını bulabilmek amacıyla taramalar yaptık. Bu taramalar neticesinde; elimizdeki mecmûaya benzer şekilde sadece bir veya birkaç musammat nazım biçimini bir araya getiren mecmûalarla karşılaşılmakla birlikte, elimizdeki mecmûanın farklı bir nüshası olacak kadar benzerlikler arz eden bir mecmûa ile daha karşılaşılmıştır. Millet Kütüphanesi AE Manzum 365 numarada (AEM 365) bulunan bu mecmûa, 342 x 140, 290 x 78 mm ölçülerinde olup yüksek bir ihtimalle Alî Emîrî tarafından hayli okunaksız bir rik'a hatla istinsah edilmiştir. 120 yapraktan oluşan mecmûa iki bölümden oluşmaktadır. 1b-56a sayfaları arasında, XVI. yüzyıl

Şair	Nazım biçimi	Bend sayısı	Beyit sayısı	Yaprak
Sadece NA'da Bulunan Şiirler				
Edâyî	Kaside		122	94a-95b / 167a-168b
Halîlî	Kaside		17	169a
Nesîmî	Kaside		15	115a
Âşıkî	Kaside		15	169b-170a
Azmî	kaside		43	222a-b/89a
Veysî	Kaside			226a-227a
Mahlassız	Kaside		13	219a
Mu'înî	Kaside		12	219a-b
Vânî	Müseddes	5		90b
Serîrî	Mu'aşşer	5		91a-b
Âşıkî	Mu'aşşer	5		91b-92a
Azmî	Tercî-bend	5	6	92b-93a
Vâlihî-i Üskübî	Tercî-bend	5	6	96a-b
Vâlihî	Terkîb-bend	5	6	90a-b
Her iki Mecmûada da Bulunan Şiirler				
Kadrî	Kaside		29 beyit	79b-80b ²⁵
Muhammed	Kaside		17	80b-81a
Kemâl Paşazâde	Kaside		24	81a-82a
Dervîş	Kaside		24	82a-83a
Yahyâ	Kaside		30	83a-84a
Askerî	Müseddes	14		77a-78b
Askerî	Müseddes	7		78b-79a
Sâdik	Müseddes	5		227b
Subhî	Müseddes	5		88b-89a
Hâletî	Tesdîs (Hayâlî'nin gazeline)	5		61b-62a
Sa'yî	Müsebbâ	5		87a-88a
Fevrî	Müsebbâ	5		88a-b
Senâyî	Müsemmen	7		89a-90a
Za'fî	Mu'aşşer	5		58a-59a
Na'tî	11'li	5		60b-61b
Pertevî	12'li	5		84a-85a
Vâlihî	Tercî-bend	5	6	56a-57a
Za'fî	Tercî-bend	5	6	57a-58a
Taşlıcalı Yahyâ	Tercî-bend	5	7	59a-60b
Şeyhî	Tercî-bend	7	10	62a-64a
Za'fî	Tercî-bend	5	9	64a-65b
Rûşenî	Tercî-bend	7	8	65b-68a
Vâhidî	Tercî-bend	18	8	68a-74a
Hamdî	Tercî-bend	6	6	74a-75b
Gubârî	Tercî-bend	5	7	75b-77a
Hâtîfî	Tercî-bend	5	10	85a-87a
Sadece AEM 365'te bulunanlar				
Taşlıcalı Yahyâ	Müseddes ²⁶	7		90a-91a
Esîrî	Müseddes	5		91b-92a
mahlassız	Müseddes	5		92a-b
mahlassız	Müseddes	5		92b-93b
mahlassız	Müseddes	5		93b-94a
Alî Şîrin	Müseddes	7		94a-b
Ednî ?	Müseddes	5		94b-95a
Rahîmî	Müseddes	5		95a-b

²⁵ AEM 365'teki mecmûanın yaprak numaralarıdır.

²⁶ Şiirin metni için bk.

Turkish Studies

Azmî	Müseddes	5		95b-96a
Yakîni	Müseddes ²⁷	5		96a-b
Şücâ'î	Müseddes	5		96b-97a
Usûlî	Tahmîs (Nesîmî'ye) ²⁸	7		97a-98a
Fikrî	Muhammes	5		98a-b
Behîştî ²⁹	Muhammes	5		98b
Bâkî	Muhammes ³⁰	5		99a
Fazlî ³¹	Muhammes	5		99b
Medîhî	Muhammes	5		100a
Sıdkî	Tahmîs (Hayâlî'ye)	5		100b
mahlassız	Muhammes	6		101a-b
Feridî	Muhammes	5		101b-102a
Edâyî	Tahmîs (Keşfî'ye)	5		102a-b
Yahyâ	Muhammes	5		102b-103a
Hayâtî	Tahmîs (Necâtî'ye)	5		103a-b
Veysî	Muhammes	5		103b-104a
Günâhî	Tahmîs (Hayretî'ye)	7		104a-b
Hakîrî	Tahmîs (Avnî'ye)	5		104b-105a
La'î ?	Tahmîs (Nev'î'ye)	5		105a-b
Behîştî ³²	Muhammes	5		105b-106a
Sebzî	Muhammes	5		106a-b
Bâkî	Tahmîs (Muhıbbî'ye)	5		106b-107a
Ednâ	Tahmîs (Muhıbbî'ye)	5		107a-b
Aşkî	Tahmîs (Muhıbbî'ye)	5		107b-108a
Muhyî ?	Tahmîs (Muhıbbî'ye)	5		108a-b
Mahlassız	muhammes	2		108b-109a
Vâlihî	Tahmîs (Vusûlî)	5		109a-b
Beyânî	Tahmîs (Muhılsî)	5		109b-110a
Seyfî	Tahmîs (Muhılsî)	5		110a-b
Zâkirî	Muhammes	5		110b-111a
Cinânî	Muhammes	5		111a-b
Nevâyî	Tahmîs (Lutfî'ye)	5		111b-112a
Feyzî-i Kefevî	Müseddes (tazmin şeklinde, Emîr Efendi ³³)	5		112a-b
Feyzî-i Kefevî ³⁴	Tesdîs (Fuzûlî'nin bir beytini tazmin şeklinde)	5		112b-113a
Seyfî	Müseddes (tazmin şeklinde) (Ulvî'nin beyti)	5		113a-b
mahlassız	Müseddes (tazmin şeklinde)	7		113b-114a
Feyzî-i Kefevî ³⁵	Müseddes (tazmin şeklinde)	5		114b

²⁷ bk. Zülfe, 2009: 151-52.

²⁸ Tahmîsin metni için bk. İsen, 1990: 90-91.

²⁹ Aydemir, 2000: 208-209.

³⁰ Bu muhammes, Bâkî'nin neşredilen divanında yer almamaktadır.

³¹ Kara Fazlî'nin hazırlanan divanında bu şiir bulunmamaktadır. Bk. Özkaz: 2005.

³² Aydemir, 2000: 213-14

³³ Bk. Eflatun, 2003: 275-75

³⁴ Bk. Eflatun: 272-73

³⁵ Bk. Eflatun: 275-76.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/1 Winter 2013

Kabûlî ³⁶	Müseddes (tazmin şeklinde,)	5		114b-115a
Vusûlî	Müseddes	5		115a-b
Medhî ³⁷	Müseddes (tazmin şeklinde)	5		115b-116a
Şehrî	Müseddes (tazmin şeklinde)	5		116b
mahlassız	Müseddes (tazmin şeklinde)	5		117a-b
Feyzî	Müseddes (tazmin şeklinde)	9		117b-118b
mahlassız	Müseddes (tazmin şeklinde)	3		118b
Sabûhî	Müseddes (tazmin şeklinde)	5		119a-b
Muhyî	Müseddes (tazmin şeklinde)	5		119b-120a

şairlerinden Alaşehirli Kâdî'nin, NA'daki mecmûanın 170a-214a yaprakları arasında da yer alan şiirlerine yer verilmiştir. Şiirlerin sayısı ve düzenlenişi elimizdeki nüshadan farksızdır. 56a-120a yaprakları arasında yer alan ikinci bölümde ise elimizdeki mecmûada olduğu gibi, daha ziyade XVI. yüzyıl, yer yer de bu yüzyıldan evvel yaşamış şairlere ait musammat nazım biçimlerindeki şiirlere yer verilmiştir. Mecmûanın aşağıda tablo halinde verilecek olan muhtevası incelendiğinde, 56a-90a arasında yer alan ve daha ziyade musammat nazım biçimlerinde; ancak yer yer kaside nazım biçiminde kaleme alınan farklı şairlere ait şiirlerin bulunduğu ilk bölümün, şiirlerin sırası da dâhil olmak üzere, elimizdeki mecmûa ile uyduğu görülmektedir. Buna karşın 90a-120a arasında yer alan ve yine daha ziyade XVI. yüzyıl, yer yer de bu yüzyıldan evvel yaşamış veya XVII. yüzyılın heman başlarında vefat etmiş farklı şairlere ait müseddes, muhammes, tesdîs ve tahmîs nazım biçimlerindeki şiirlerin ise elimizdeki mecmûada yer almadığı görülmektedir. Öte taraftan NA'da bulunan birkaç şiirin de bu mecmûada yer almadığı görülmektedir. Her iki mecmûa arasındaki ortaklık ve farklılıkları da gösterir şekilde; AEM 365'teki mecmûanın şiir ve şair dökümünü aşağıdaki tablo ile göstermek mümkündür.

Tablodaki sayısal veriler değerlendirildiğinde, hem AEM 365'te hem de NA'da bulunan şiirlerin sayısı 26 iken AEM 365'te olup da NA'da bulunmayan ve muhammes, müseddes, tahmîs ve tesdîs nazım biçimleri ile kaleme alınan şiirlerin sayısı 55'tir. Buna karşın NA'da bulunduğu hâlde AEM 365'te bulunmayan şiirlerin sayısı ise 14'tür. Bu bilgiler ışığında, NA'daki mecmûa ile AEM 365'teki mecmûa arasındaki ilişki nasıldır? AEM 365'teki mecmûa NA'daki mecmûadan istinsah edilen farklı bir nüsha mıdır? gibi soruları birkaç maddede cevaplandırmak mümkündür:

1. Her iki mecmûa arasında önemli oranda ortaklıklar vardır. Öncelikle XVI. yüzyıl şairlerinden Kâdî'nin şiirleri aynı düzende her iki nüshada da yer almaktadır. Bunun yanında NA'daki mecmûada bulunan 25 şiir de AEM 365'te bulunmaktadır. Bu ortaklıklar göz önünde bulundurulduğunda, daha sonra istinsah edilen AEM 365'teki mecmûanın NA'dan istinsah edildiği güçlü bir ihtimal olarak ortaya çıkmaktadır.
2. Bu durumda AEM 365'te ardısıra yer alan 55 şiirin NA'da yer almaması ne anlama gelmektedir? Bu soruyu şu iki ihtimalle cevaplandırabiliriz:

³⁶ Bk. Erdoğan, 2008: 507-508.

³⁷ Bk. Seyhan, 2000: 191.

- a. Bahsi geçen bu şiirler NA'da yer alıyordu; ancak bunlar mecmûanın koştuğu açık olan yapraklarında yer aldığı için tespit edilememiştir. Kabul edilir ki bu ihtimal hayli zayıftır ve nerdeyse imkânsız görünmektedir.
  - b. İkinci ve daha mümkün olan ihtimal ise, AEM 365'teki bu 55 şiirin hiçbir şekilde NA'daki mecmûada yer almadığı; AEM 365'in istinsahını yapan müstensih'in bu şiirleri farklı bir veya birden fazla mecmûadan derlediğidir. Bu durumda, AEM 365'in müstensih'i, önce NA'daki Kâdî divanı ile yukarıdaki tabloda bulunan ortak şiirleri istinsah etmiş, ardından da ya başka bir mecmûada hazır bulunan diğer 55 şiiri istinsah etmiş ya da kendisi bu 55 şiiri dîvân veya mecmûalara başvurarak yeni bir derleme oluşturmuştur. Nispeten daha makul görünen bu ihtimale ise, NA'da yer aldığı hâlde AEM 365'te yer almayan 13 şiir şüphe düşürmektedir. Başka bir şekilde ifade edersek; eğer AEM 365'in müstensih'i mecmûasının ilk bölümünü NA'dan istinsah ettiyse NA'da yer alan bu şiirleri neden atladı?
3. Bu soruya net bir cevap verebilmiş değiliz; ancak bu duruma mecmûanın birbirine karışmış yaprakları veya AEM 365'teki mecmûayı istinsah eden müstensih'in tasarrufu sebep olmuş olabilir. Bunların yanında; mecmûanın üçüncü bir nüshasının olduğu, AEM 365'teki mecmûayı istinsah eden müstensih'in de bu nüshaya dayanarak metnini oluşturduğu da ihtimaller arasındadır.³⁸

Aralarındaki ilişkinin keyfiyetini net olarak ortaya koyacak somut bir bilgi olmasa da; NA'daki mecmûa ile AEM 365'teki mecmûa arasında bariz bir ortaklık vardır. Yukarıdaki tabloda gösterilen düzenli ortaklık dikkate alındığında; bunun "istinsah" kavramı dışında bir şeyle açıklanması güçtür. Problemlili husus ise, iki mecmûa arasındaki ortak olmayan bölümlerin nasıl teşkil ettiğidir.

Mecmûadaki Şiirleri Bir Araya Getiren Ortak Payda/lar

Yukarıda da ifade edildiği üzere; herhangi bir ortaklık aranmaksızın oluşturulmuş düzensiz şiir mecmûaları bulunduğu gibi başta nazım biçimi ve nazım türü olmak üzere farklı ortaklıklar etrafında düzenlenmiş birçok şiir mecmûası da yazma eser kütüphanelerinde yerini almaktadır. Mecmûalar hakkında bilgi veren araştırmacılar da buna değinmiş ve belli bir ortaklık gözetilerek düzenlenmiş şiir mecmûalarından bahsedip bunları ortaklıklarına göre tasnif etmişlerdir; ancak görebildiğimiz kadarıyla, aynı anda birden fazla ortaklık gözetilerek oluşturulan şiir mecmûalarının varlığı üzerinde pek durulmamıştır. Bir soru ile bu durumu sorunsallaştırmak gerekirse; yüzlerce örneği bulunan şiir mecmûaları arasında sadece bir ortaklık değil de birden fazla ortaklığın dikkate alınarak oluşturulduğu şiir mecmûaları var mıdır? Bu soruya net bir cevap vermek için şiir mecmûaları hakkındaki çalışmaların sonuçlarını beklemek gerekir; ancak çalışmamıza konu olan mecmûa bağlamında konuşmak gerekirse bu soruya olumlu cevap vermek mümkündür. Mecmûada yer alan şiir ve şair kadrosu üzerinde dururken ifade edildiği üzere; NA'daki şiir mecmûasında daha ziyade XVI. yüzyıla ait şairlerin musammat nazım biçimindeki şiirleri yer almaktadır. Bu da bize iki ortaklığın olduğunu göstermektedir: belli bir dönem veya yüzyıldaki şairler ve belli bir nazım biçimi. Haddizâtında bir nazım biçimi veya türü gibi belli bir ortaklık gözetilerek oluşturulan şiir mecmûalarında da bu şekilde iki ortaklığın ortaya çıkması pek tabiidir. Zira bu gibi şiir mecmûalarındaki ortaklığın bir ayağında da, belli bir dönem veya yüzyılda yaşamış şairleri görmek

³⁸ Bu ihtimale yönelik olarak her iki mecmûada da yer alan şiirleri, metin tenkidi hususiyetleri açısından incelediğimizde; bu ihtimali güçlendirecek kimi farklılıklarla karşılaşıldığı gibi bu ihtimali hayli zayıflatacak hata veya eksikliklerde ortaklıklarla da karşılaşılmıştır.

uzak bir ihtimal değildir. Bu bağlamda; sadece veya daha ziyade XVI. yüzyıldaki şairlere ait kaside veya gazel nazım biçimindeki şiirleri bir araya getiren şiir mecmûaları veya XVIII. yüzyıldaki şairlere ait tarih manzumelerini bir araya getiren şiir mecmûalarında birden fazla ortaklığın ortaya çıktığı açıktır.

Çalışmamıza konu olan NA'daki şiir mecmûasında da, yukarıda da ifade edildiği üzere, en azından iki ortaklığın ortaya çıktığı görülmektedir. Ancak mecmûada yer alan şiirleri içerik bakımından incelediğimizde, şiirlerin bir araya getirilmesinde dikkat edilen birincil ortaklığın muhtevada olduğu, ortaya çıkan diğer iki ortaklığın ikincil (tâli) ortaklıklar olduğu anlaşılmıştır. Bu bağlamda mecmûada yer alan şiirlerin büyük bir çoğunluğunun ana teması tasavvufudur. Bu sadece – mecmûada daha fazla sayıda yer alan- musammat nazım biçimlerinde değil, mecmûadaki kasidelerde de aynıdır. Bu şiirlerde tasavvuf ana teması altında işlenen konulara bakıldığında; tasavvufî hayat biçimini öğütleyen ve adeta birer küçük nasihatnâme veya pendnâme olarak okunabilecek nasihatler, dünyanın geçiciliği, dünyaya aldanmamak, kibirli olmamak, vahdet-i vücûd düşüncesi, mürşid-i kâmil, nefis türleri, insanın eşref-i mahlûk olması, felekten şikâyet gibi temalarla karşılaşılmaktadır.³⁹ Özellikle dünyanın faniliği ile zâlim ve hilekar feleğin insanları aldatması bu şiirlerde çokça işlenen temadır. Bunu tek başına, musammat nazım biçimindeki şiirlerin tekrarlanan beyit veya mısralarında bile görmek mümkündür. NA'da yer almayıp da AEM 365 nüshasında bulunan müseddes, muhammes ve tahmîs nazım biçimindeki şiirlerin de muhteva bakımından –istisnaları daha fazla olmakla birlikte- benzer özellikler arz ettiği görülmektedir.

Tüm bunlardan sonra çalışmamıza konu olan bu musammat mecmûasını derleyen kişinin; seçtiği şiirler arasında öncelikle muhteva bakımından bir ortaklık arayarak birincil ortaklığı tayin ettiği, daha sonra ise birincil ortaklığa uygun olarak daha ziyade musammat nazım biçimindeki şiirleri bir araya getirerek ikincil bir ortaklık meydana getirdiği⁴⁰ anlaşılmaktadır. Derleyicinin iki ortaklık çerçevesinde derlediği şiirleri daha ziyade XVI. yüzyıl şairlerden –bu şairlerin derleyici ile çağdaş olması kuvvetle muhtemeldir- alması da, derleyicinin derleme maksadı olmasa bile üçüncül bir ortaklığı oluşturmuştur.⁴¹

Mecmûada Yer Alan Şiirler

Kasideler

NA'daki mecmûada yer alan şiirlerin toplam sayısı 40'tır. Bunlardan 13'ünü kaside nazım biçiminde kaleme alınan şiirler oluşturmaktadır. Âşıkî, Azmî, Dervîş, Edâyî, Halîlî, Kadri, Kemâl Paşazâde, Muhammed, Mu'îni, Nesîmî, Veysî, Yahyâ ve mahlası belirtilmeyen bir şair tarafından yazılan bu kasidelere, mecmûanın başındaki fihristte isimleri geçen Lâmi'î ve Lutfî'nin kasideleri dâhil değildir. Kasidelerin en uzununu 122 beyitten oluşmakta olup Edâyî'ye aittir. Miraç konusunu işleyen bu kaside, müstakil bir mi'râciyye olarak değerlendirilebilir; ancak başta Metin Akar'ın *Türk Edebiyatında Manzum Mi'racnameler* başlıklı çalışması olmak üzere, konuyla ilgili yapılan araştırmalarda ve bazı mi'râciye mecmûalarında Edâyî'nin bu kasidesiyle karşılaşılmamıştır.

³⁹ Bununla birlikte, Vâni Mehmed Efendi'nin müseddes nazım biçiminde, Vâlihî'nin de terkîb-bend nazım biçimindeki na'fları gibi doğrudan tasavvuf konusunu işlemeyen birkaç şiir de mecmûada yerini almaktadır.

⁴⁰ Mecmûada yer alan şiirlerin hiç de azımsanmayacak bir bölümünün kaside nazım biçiminde olması, mecmûada böyle bir ortaklığın (ikincil) ortaya çıkmadığını, çıksa bile bunun kastedilmiş bir ortaklık olmadığını düşündürülebilir. Ancak aynı temayı işleyen başka nazım biçimlerinde (gazel, kıt'a gibi) ulaşılması çok daha kolay şiirlerin mecmûada yer almaması, derleyicinin nazım biçimi bakımından da bir ortaklık gözettiğini –makalenin yazarına- düşündürmektedir.

⁴¹ Şiir mecmûaları incelenirken, mecmûaya şiirleri kaydedilen şairlerde de bir şekilde bir ortaklığın aranabileceği göz ardı edilmemelidir. Bu ortaklık yüzyıl veya dönem olabileceği gibi, himâye çevresi, kültür coğrafyası, meslek ve kişilikler gibi farklı şekillerde de ortaya çıkabilir.

Örneğin AE Manzum 773 numarada yer alan ve Sâbit, Ganîzâde Nâdirî, Riyâzî, Rüşdî, Ata'ullâh, Nev'î-zâde Atâyî, Abdülbâkî 'Ârif Efendi, Nâlî ve Cevâbî gibi şairlerin miraciyelerini barındıran mirâciyye mecmûasında Edâyî'nin mi'râciyyesi bulunmaz. Benzer şekilde Sâbit, Nâdirî, Nizâmî, Nûrî, Sâbit ve Abdülbâkî 'Ârif Efendi'nin miraciyyelerini barındıran 779 no'lu mecmûada da bu mi'râciyye yer almamaktadır.

Mecmûadaki diğer bir uzun kaside de Azmî'nin 43 beyitlik kasidesi olup kasidede geniş bir Osmanlı coğrafyasında, türbeleri ziyaret edilecek veliler konu edilmiştir. Mecmûadaki diğer kasideler 30 beyti aşmazken bunların tamamında, tasavvufî düşüncenin esasını oluşturan dünyanın fani olduğunu bilip ona aldanmamak ile tasavvufî hayat biçimini öğütleyen nasihatlere yer verilmiştir ki bunlar mecmûanın bütününde yer alan şiirlerde işlenen temalardır. Bilindiği üzere; kasidenin tanımı yapılırken onun diğer nazım biçimlerinden en azından kendisiyle şekil bakımından neredeyse aynı olan gazelden ayırt edici özelliği olarak "bir kişiyi övmek ve genellikle karşılığında yardım beklemek, belirli bir maksatla yazılmak" gibi hususlar ileri sürülmüştür. Mecmûada yer alan bu kasideler; klâsik Türk edebiyatı araştırmalarından yapılan birçok genelleme gibi, kaside nazım biçimi veya türü hakkında yapılan genellenmenin de sorgulanması gerektiğini işaret etmektedir; zira bahsi geçen kasideler arasında medhiyeyi konu alan tek bir kaside bulunmamaktadır.

Müseddes ve Tesdîsler:

Müseddes, ilk bendi kendi içinde, diğer bentlerin son mısra(lar)ı daima ilk bentle kafiyeli, aynı vezinde altışar mısralık en az iki bentten oluşan tek kafiyeli nazım şekli; başka bir şekilde müseddese dönüştürülmesine de tesdîs denir. (Kurnaz; Çeltik, 2010: 212) NA'daki mecmûada yer alan şiirlerden 6'sı müseddes, 1'i de yine bu nazım biçimiyle ilişkili olarak Hâletî'nin Hayâlî'nin bir gazelini müseddes haline getirdiği tesdîsidir.⁴² Kafiye örgüsü bakımından bu müseddeslere bakıldığında, müseddeslerin tamamının mütekerrir Hâletî'nin tesdîsinin ise müzdeviç kafiyede olduğu görülmektedir. Askerî'nin iki müseddesi de mütekerrir müseddesin sadece bir mısraı tekrarlanan şekli (aaaaA bbbba), diğer 4 müseddes ise iki mısraı tekrarlanan (aaaaAA, bbbbaA) şekli ile yazılmıştır.⁴³ Tesdîs de dâhil bu müseddeslerden 5'i, 5 bentten oluşurken Askerî'ye ait iki müseddesten biri 7 diğeri de 14 bentten oluşmaktadır. Bu sayısal bilgiler, sadece müseddes nazım biçimi değil, genel olarak musammat nazım biçimlerinin bend sayılarının ortalamasına uygundur. Nitekim daha ziyade divanlardan müseddes nazım biçimi hakkında bir çalışma yapan Ayşe Tuba Keskin, çalışmasında değerlendirdiği 225 müseddesten 108 tanesinin (yüzde olarak %48) 5 bentli olduğunu ifade etmektedir. (Keskin, 1998: 62) Aynı çalışmada verilen bilgiye göre, müseddes nazım biçiminde işlenen konular farklılık göstermekle birlikte aşk, mehdiye, mersiye ve tasavvuf temalarının daha fazla rağbet görmektedir. NA'daki mecmûada bulunan müseddeslerden Vâni Mehmed Efendi'ninkisi na't, Sâdik'ın münâcât türünde iken tesdîs de dâhil diğer 5 müseddesin konusu, mecmûanın ana teması olan tasavvufî düşüncüyü öğütleyen nasihatler, dünyanın fâniliğidir.

⁴² AEM 365 nüshasında NA'da bulunmayan 26 müseddes daha bulunmaktadır.

⁴³ aaaaAA bbbbaA kafiye şemasıyla yazılan müseddeslerde, tazmin yoluna başvurulduğu sıklıkla görülmektedir. Bu tür müseddeslerde şairler, ya kendilerine veya başka şairlere ait bir matla'yı tazmin ederek müseddesin vasıta/tekrarkan bölümü haline getirdikleri görülmektedir. Bu gibi müseddeslerde şairler bazen tazmin ettikleri bu matla'nın kime ait olduğunu söylemekle birlikte çoğu zaman da bu konuda sessiz kalmaktadırlar. Bu çalışmaya konu olan mecmûada bulunan aaaaAA bbbbaA kafiye örgüsündeki müseddeslerin tazmin yoluyla oluşturulduğuna dair bilgi verilmemiştir; ancak bunların tazmin yoluyla üretildikleri de göz ardı edilmemelidir.

Turkish Studies

Müsebba'lar:

NA'daki mecmûada biri Fevrî diğeri de Sa'yî'ye ait olmak üzere müsebba' nazım biçiminde iki şiir bulunmaktadır. Bunların ikisi de müzdeviç kafiye (aaaaaa, bbbbbb) örgüsünde olup 5 bentten oluşmaktadır. Yine ikisinde de benzer bir şekilde baskın olarak sevgili ve sevgilinin aşığa ettiği zulüm işlenmektedir.

Müsemmenler:

NA'daki mecmûada müsemmen nazım biçiminin tek bir örneği bulunmaktadır. Senâyî mahlaslı bir şaire ait olan müsemmen 7 bentten oluşmakta olup aaaaaaAA bbbbbbAA kafiye düzeninde tazmin yoluyla oluşturulmuş mütekerrir bir şiirdir. Mollâ Câmî'nin "Şûfî ne-şevêd şâfî tâ dūr ne keşed cāmî/ Bisyār sefer bâyed tâ puhte şevêd hāmî" şeklindeki beytinin her bir bendin sonunda tekrarlandığı bu müsemmen şiirin konusu tasavvufî düşüncede önemli bir yer tutan nefis türleridir. Sırasıyla her bir bentte emmâre, levvâme, mülheme, mutma'inne, râziye, marziyye ve sâfiye türündeki nefsin özelliklerine yer verilmiştir.

Mu'aşşerler

NA'daki mecmûada bulunan musammat nazım biçimlerinden biri de mu'aşşer olup bunlar 3 tanedir. Âşıkî, Serîfî ve Za'fî tarafından yazılan bu mu'aşşerlerden Serîfî'ninkisi, aaaaaaaAA bbbbbbAA kafiye örgüsünde mütekerrir⁴⁴; Âşıkî ve Za'fî'ye ait olanlar ise aaaaaaaaaa bbbbbbba kafiye örgüsünde müzdeviç mu'aşşerlerdir. Üçü de 5 bentten oluşan mu'aşşerlerin, işledikleri konu bakımından mecmûadaki asıl temaya uygun olarak birer küçük tasavvufî pendnâme/nasihatnâme olarak değerlendirilmeleri mümkündür.

Bentleri Onar Mısradan Uzun Musammatlar

Klâsik Türk edebiyatındaki nazım biçimlerini konu alan birçok çalışmada; musammat nazım biçimleri hakkında bilgi verilirken, genellikle murabba'dan bazen de müsellesten başlatılır ve mu'aşşere kadar sıralanır. Mısra sayısı onu aşan bent birimli nazım biçimleri ise, bentleri birbirine bağlayan vasıta mısralarının aynen tekrar edip etmemesine göre tercî'-bent veya terkîb-bent olarak tanıtılır. İlk defa Halil Erdoğan Cengiz, mısra sayısı 10'u aşan ve tercî'-bent veya terkîb-bentten farklı bent birimli şiirlerin de bulunabileceğini ve bunların 11'li, 12'li gibi isimlerle isimlendirilebileceğine örnek vermeden işaret etmiştir. Cengiz'den sonra Cemal Kurnaz ve Halil Çeltik önce makaleleriyle daha sonra da konuyla ilgili kitaplarında, bentteki mısra sayısı 10'dan fazla olup da tercî'-bent veya terkîb-bentten farklı olan musammat nazım biçimlerinin de yazılabildiği iddia ettikleri gibi bu iddialarını verdikleri örneklerle de kanıtlamışlardır. Bahsi geçen araştırmacıların verdikleri bilgiye göre bu türden musammatların şimdilik 11, 12, 14, 15, 16, 20 ve 22 mısralık bentlerle yazılan örnekleri tespit edilebilmiştir. Bu çalışmaya konu olan mecmûada da mısra sayısı 10'u aşan biri 11'li diğeri de 12'li olmak üzere bent birimli iki şiir bulunmakta olup bunların ikisi de tespit edilebilen örnekler arasında bulunmamaktadır.

Na'tî mahlaslı bir şair tarafından kaleme alınan 11'li şiir, tek mısraı tekrarlanan (aaaaaaaaA bbbbbbba) mütekerrir bir 11'lidir. 5 bentten oluşan şiirin ilk bendindeki tüm mısralar kendi arasında kafiyeli olup diğer bentlerde ise ilk 10 mısra kendi arasında kafiyelendikten sonra 11. mısrada ilk bendin son mısraı aynen tekrarlanmaktadır. İşlediği konu bakımından

⁴⁴ "Tekebbürlük Hüdâya yaraşur sen nesl-i Âdemsin / Ne deñlü şādümân olsañ cihânda menba'-ı ğamsın" beytinin tekrarlandığı bu mu'aşşerin tazmin yoluyla da oluşturulmuş olması mümkündür.

tasavvufî bir şiir olan bu 11'li şiirin AEM 365'teki nüshada Hatâyî'ye ait kılındığını fark ettik. Aynı durumun, AE Manzum 139 no'daki şiir mecmuası (42a-43a) ile Ae Manzum 559 no'daki mecmûada da (26a-b) aynı olduğunu gördük. Bunun üzerine, Hatâyî mahlasını kullanan Şâh İsmâîl Hatâyî'nin divanına müracaat edildiğine, bu şiirin ona ait kılınarak yayımlandığı görülmüştür. (İsmailzâde, 1380: 397; Cavanşir-Necef, 2005: 435-38). Ancak NA'daki mecmûada şiirin her bir bendi 11 mısradan oluşup sadece "Yâ çek el serden yahûd **cıñratma** (Hatâyî'de cınlatma) 'ışkuñ tāsını" mısrai tekrarlanırken Hatâyî'de her bir bent 12 mısradan oluşmakta olup "Müftî-i 'ışk böyle virmişdür bunuñ fetvāsını / Yâ çek el serden yahûd cınlatma 'ışkuñ tāsını" şeklindeki iki mısrai tekrarlanmaktadır. Eğer bir mahlas değişikliği söz konusu değilse, intihâl gibi görünen bu durumun netleşmesi daha detaylı araştırmalara muhtaçtır.

Kurnaz ve Çeltik'in ifadelerine göre mısra sayısı 10'dan fazla olan nazım biçimlerinden örneği en fazla tespit edilebilen musammat nazım biçimi 12'lidir. NA'daki mecmûada da bu nazım biçiminin Pertevî mahlaslı bir şair tarafından yazılan bir örneği bulunmaktadır. 5 bentten oluşan bu 12'li, aaaaaaaaaAA bbbbbbbbbbAA kafiye örgüsünde mütekerrir bir şiirdir. Şiirde, "Ecel bir bir alup gitdi kamu aħbâb u yārānı / Ne kara günlere şağlar beni bilmem bu devrānı" şeklindeki tekrarlanan mısralarında tam ifadesini bulduğu üzere ölümün kaçınılmazlığı ve dünyanın faniliği işlenmektedir.

Tercî'-bentler ve Terki̇b-bentler

NA'daki mecmûada, kaside nazım biçiminden sonra en fazla örneği bulunan şiirler, tercî'-bent nazım biçimindeki şiirlerdir. 10 farklı şaire ait 11 tercî'-bentin bulunduğu bu mecmûada Üsküplü Vâlihî'ye ait bir de terki̇b-bend bulunmaktadır. Tercî'-bentlerden 7'si 5, 2'si 7, 1'i 6 diğeri de 18 bentlidir. Yapılan genellemelere uygun olarak, her bir bentteki mısra sayısı çift sayılardan oluşan bu tercî'-bentlerden 4'ü 12, 2'si 14, 1'i 16; 2'si 18 ve 2'si de 20 mısralı bentlerden oluşmaktadır. Bu nazım biçimindeki şiirlerin kafiye düzenleri incelendiğinde, hepsinin gazel kafiyeli olduğu görülmektedir. Yani her bir bendin ilk beyti kendi arasında kafiyeli olup vasıta beytine kadarki beyitler de ilk beyitle kafiyelenmekte ve bu düzen diğer bentlerde de aynen devam etmektedir. Vasıta beyitleri açısından ise bu tercî'-bentlerin iki gruba ayrıldıkları görülmektedir. 4 örneği bulunan ilk grupta vasıta beyti kendisinden önceki gazel kafiyeli bölümün ilk beytiyle kafiyeli iken diğer 7 örnekte ise vasıta bölümü bendin ilk beytinden farklı bir şekilde kafiyelenmiştir. Bu durumda ilk grubun kafiye düzeni aaxaxaxa AA, bxbxbxbx AA şeklinde, ikinci grubun kafiye düzeni de aaxaxaxa... VV, bxbxbxbx...VV şeklindedir.

NA'daki mecmûaların, bent sayısı, bentlerdeki mısra sayısı ve kafiye düzenleri hakkında verilen bu bilgiler, tercî'-bentler hakkında yapılan araştırmalarda verilen ortalamalara uygundur. Nispeten farklı görünen husus ise Vâhidî'nin 18 bentten oluşan tercî'-bendinde ortaya çıkmaktadır. Her bir bendi vasıtayla birlikte 20 mısradan oluşan bu tercî'-bendde tek bir vasıta beyti değil de dönüşümlü olarak tekrarlanan iki vasıta beyti bulunmaktadır.

Mecmûadaki tercî'-bentlerde işlenen konular, dünyanın faniliği, dünyaya aldanmamak ve insanın eşref-i mahlukât olması gibi mecmûadaki diğer birçok şiir gibi tasavvufî düşünceleri yaymaya yönelik konulardır. Bu durum, Recai Yıldız'ın XIII. yüzyılın sonundan XVI. yüzyılın sonuna kadarki dönemde üretilen tercî'-bentler hakkında yaptığı çalışmada, "tercî'-bentlerde daha ziyade felsefî ve tasavvufî konular işlenmiştir" şeklindeki konu genellemesine de uygundur.

Sonuç: Musammat Mecmûalarının Önemi

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/1 Winter 2013

Bir musammat mecmûasının tanıtılıp hâvî olduğu şiirlerin değerlendirildiği bu makalede, şiir mecmûalarının önemi hakkında daha evvel birkaç araştırmacı tarafından yapılan yorum ve tespitlerin bu mecmûa için de geçerli olduğu düşüncesi öncelikli olarak ortaya çıkan bir sonuçtur. Bunun yanında musammat nazım biçimindeki şiirler bağlamında daha özel sonuçların da ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Öncelikle nazım biçimi veya türü gibi ortak bir paydada bir araya getirilen şiir mecmûaları arasında musammat nazım biçimlerini bir araya getiren şiir mecmûaları da bulunmaktadır. Bu şiir mecmûaları hakkında yapılacak olan öncelikli çalışmaların, bunların yazmalarını tespit etmeye yönelik çalışmalar olması gerekmektedir. Bu çalışmaların, M. Fatih Köksal'ın yönettiği proje ile koordineli olarak yapılmasında büyük fayda olacaktır. Bu sayede ancak musammat mecmûaları ve musammat nazım biçimleri hakkında tam ve doğru bilgiler elde edilebilecektir.

2. Makalenin başında da ifade edildiği üzere, genel olarak mecmûalar özel olarak da şiir mecmûaları birkaç ayrı araştırmacı tarafından tasnif edilmiştir. Gerek bu tasniflerin güncellenmesinde gerekse de yapılacak yeni tasnif çalışmalarında, şiir mecmûalarının nazım biçimleri açısından tasnif edilmesi, bu tasnifte musammat mecmûalarının ayrı bir madde olarak yerini alması, örnekleri çıkması durumunda muhammes, tahmîs, müseddes, terci'î-bend gibi her bir nazım biçimi için bu maddenin altında da alt maddeler açılması gerekir.

3. Kaynaklarda bahsi geçmeyen unutulmuş şairler, kaynaklarda bahsi geçtiği hâlde dîvânı elde bulunmayan şairlerin şiirleri ile dîvânları günümüze ulaşan kimi şairlerin bu dîvânlarında bulunmayan şiirlerine yer vermeleri bakımından mecmûaların taşıdığı önem konuyla ilgili araştırmalarda vurgulanmıştır. (Köksal, 2012: 417-21) NA'daki mecmûa bu açıdan değerlendirildiğinde, yukarıda bahsi geçen tüm özellikleri hâvî olduğu görülmektedir. Nesîmî ve Veysî'nin kasidesi, Hâletî'nin tesdîsi, Şeyhî, Rûşenî Dede, Hamdî ve Taşlıcalı Yahyâ'nın terci'î-bendleri gibi mecmûada bulunan bazı şiirler, bahsi geçen şairlerin günümüze ulaşmış muhtelif çalışmalara konu olan divanlarında yer almaktadır. Buna karşın, Kemâl Paşazâde'nin kasidesi⁴⁵, Askerî'nin iki müseddesi, Azmî'nin bir kasidesi ile bir terci'î-bendi, Fevrî'nin müsebbâ'ı⁴⁶, Üsküplü Vâlihî'nin terci'î-bendi ile terkîb-bendi⁴⁷, Za'fî'nin bir terci'î-bendi gibi bazı şairlerin üzerinde çalışılan divanlarında veya şiirleri arasında bulunmayan şiirleri de bu mecmûada yer almaktadır. Bunların yanında, tezkirelerde isimleri geçtiği hâlde günümüze divanları ulaşmayan Dervîş, Muhammed, Sâdık, Sâ'î, Sa'yî, Serîrî, Subhî, Senâyî, Na'tî ve Vâhidî gibi şairlerin şiirleri de yine bu mecmûada yer almaktadır. Mecmûada şiirleri bulunan Âşikî ve Pertevî ise, XVI. yüzyıl tezkirelerinde isimleri hiç geçmeyen iki şair olarak bu mecmûada yer almaktadır.

4. Kaynaklarda bahsi geçen veya geçmeyen ve nispeten daha kısa olan kimi eserlerin de mecmûalarda yer alabilmektedir. (Köksal, 2012: 417-18) Nitekim bu şekilde

⁴⁵ Bahsi geçen bu kaside, Mustafa Demirel tarafından yapılan neşirde (Demirel: 1996) bulunmamaktadır. Kemâl Paşazâde'nin divanını neşretmeye hazırlanan M. Ali Yekta Saraç da, neşri için başvurduğu dîvân nüshaları ile şiir mecmûalarında bu kasideye rastlamadığını bize bildirme lutfunda bulunmuştur. Bu haseple kendisine teşekkürü bir borç bildiğimi ifade etmek isterim.

⁴⁶ Ali Nihat Tarlan'ın şiir mecmûalarını tarayarak hazırladığı *Şiir mecmûalarında XVI-XVII. Asır Divan Şiiri: Rahmi ve Fevri* adlı eserinde Fevrî'nin bahsi geçen müsebbâ'ına yer verilmemektedir.

⁴⁷ Üsküplü Vâlihî'nin şiirleri toplu bir şekilde neşredilmiş değildir. Edith Gülçin Ambros, Osmanlı Edebiyatı Bibliyografyası Veritabanı'nda Üsküplü Vâlihî'nin Divân'ını bir proje olarak hazırladığını kaydettirmiştir. (<http://osmanliedebiyati.com/index.htm>) Konuyla ilgili olarak kendisine ulaşmış NA'daki mecmûada yer alan şiirlerin, kendisinin hazırladığı metinde yer alıp almadığını sordüğümüzde, bahsi geçen bu şiirlerin hazırladığı metinde yer almadığı bilgisini bize yazma lutfunda bulunmuştur. Kendisine müteşekkür olduğumu ifade etmek isterim.

tespit edilmiş birçok eser bulunmaktadır. NA'daki mecmûada da bu madde altında değerlendirilebilecek iki metin yer almaktadır. Bunlardan biri, mecmûanın muhtevası hakkında bilgi verilirken üzerinde durulan "Der-beyân-ı Esmâü'l-Hüsnâ ân Sefîne-i Hakîkat" başlıklı kasidedir. Neredeyse yarısı eksik olduğu anlaşılan ve en azından 100 beyti aşkın olan bu kasidenin, klâsik Türk edebiyatında birçok örneği bulunan manzum esmâü'l-hüsnâ örneklerinden biri olduğu anlaşılmaktadır. Şairi de tespit edilemeyen bu manzumenin konuyla ilgili olarak yapılan taramalarda başka bir nüshasına rastlanmamıştır. Mecmûadaki bu türden ikinci metin ise Edâyî mahlaslı bir şaire ait olan 122 beyitlik kasidedir. Mi'râciyye türünün bir örneği olduğu anlaşılan bu manzume de miraç konusuyla ilgili çalışmalarda bahsedilmediği gibi, taradığımız birkaç mi'râciyye mecmûasında da görülememiştir.

5. Mecmualar, içinde barındırdığı şiir ve şairlerle dönemin okuyucu zevkini ve bir şairin okunurluğunu, popüleritesini verir. (Aydemir, 2007: 123) Ancak bu durumun tespiti birçok mecmûanın taranması sonucunda mümkün olabilir. NA'daki mecmûada, mecmûaların önemi hakkındaki bu genel tespitin örnekleri olarak değerlendirilebilecek metinler de yer almaktadır. Gubârî'nin "Gâfil olma gözün aç 'âlem-i kürbâsın sen / Sidre vü levh u kalem 'arş-ı mu'allâsın sen" şeklindeki beyti tekrarlanan ve hem içerik hem de üslup bakımından Şeyh Gâlib'in "Hoşça bak zâtuña kim zübde-i 'âlemsin sen / Merdüm-i dâde-i ekvân olan âdemsin sen" vasıtalı mütekerrir müsemmeni⁴⁸ ile hayli benzerlikler arz eden terci'-bendi bu kabildendir. Havi oldukları şairlerin dökümü yapılan bazı şiir mecmûalarını taradığımızda, Gubârî'nin bu terci'-bendinin hayli beğenilerek birçok mecmûada yer aldığı görülmektedir.⁴⁹ Tüm mecmûaların sistematik tasnifi tamamlandığında bu şiirin kaydedildiği şiir mecmûası sayısının hayli yüksek olması şaşırtıcı olmayacaktır. Hâtifi'nin terci'-bendi⁵⁰ ile elimizdeki mecmûada Na'ti⁵¹ mahlaslı bir şair adına kaydedilen ancak görebildiğimiz birkaç mecmûada Hatâyî mahlaslı bir şaire atfedilen 11'li şiirin de gerek yazıldıkları dönemde gerekse sonraki devirlerde oluşturulan şiir derlemelerinde sıklıkla karşılaşılan şiirler olduğu anlaşılmaktadır.

6. Şiir mecmûalarının bir diğer önemli özelliği de daha evvel bahsi geçmeyen yeni nazım biçimlerini hâvî olmalarıdır. (Köksal, 2012: 419) Bu husus özellikle musammat nazım biçimleri açısından daha bir önem taşır. Zira tesbî, mütessa' ve tetsî ile mısra sayısı onu aşkın olup da terci'-bent veya terkîb-bent olmayan 11'li, 12'li, 13'lü gibi bazı musammat nazım biçimlerinin teorik olarak var olabilecekleri kabul edildiği hâlde örnekleri elde bulunmamakta veya yeni yeni ortaya çıkmaktadır. Bu noktada özellikle musammat mecmûalarının örnekleri az bulunan veya hiç bulunmayan nazım biçimlerinin yeni örneklerini sunması güç bir ihtimal değildir. Nitekim NA'daki mecmûada da örnekleri az bulunan ve daha evvelki çalışmalarda yer verilmeyen iki müsebba', bir müsemmen ile mısra sayısı onu aşkın olup da terci'-bent veya terkîb-bent olmayan iki nazım biçimi yer almaktadır. Bunlardan biri 11'li diğeri de 12'li olup bu tür şiirlerin varlığını, örneklerini

⁴⁸ Bu müsemmenin tam metni için bk. (Okçu, 2011: 249-50)

⁴⁹ Gubârî'nin bahsi geçen terci'-bent nazım biçimindeki şiiri, Millet Ktp. AE Manzum 139'daki şiir mecmûasında 44b-45b, aynı koleksiyondaki 563 no'daki şiir mecmûasının 28a-29a yaprakları arasında, Nurosmaniye Ktp. 4967 no'daki mecmûanın 112b-113b, aynı koleksiyondaki 4959 no'lu mecmûanın 374b-376b (kenarda) yaprakları arasında; Süleymaniye Ktp. Ali Nihat Tarlan 67/1 no'daki şiir mecmûasının 86b-87b yaprakları arasında; Milli Ktp. 319/1 no'lu mecmûanın 73b-74a yaprakları arasında, aynı kütüphanenin Adnan Ötügen Halk Ktp. koleksiyonundaki 240 no'lu mecmûanın 31a-b yaprağında bulunduğu bizzat görülmüştür.

⁵⁰ Hâtifi'nin bahsi geçen şiirinin görülebildiği mecmûalar şunlardır: Süleymaniye Ktp. Ali Nihat Tarlan 67/1, 90b-91b; Milli Ktp. 319/1, 64a-65a; Milli Ktp. 1641, 64a-65a.

⁵¹ Na'ti'ye ait bu şiirin Hatâyî'ye ait olarak görülebildiği mecmûalar şunlardır: Millet Ktp. AE Manzum 139, 42a-43a; AE Manzum 559 26a-b.

Turkish Studies

vererek tespit eden Cemal Kurnaz ile Halil Çeltik'in yukarıda bahsi geçen çalışmalarında da yer almamaktadır.

7. NA'daki mecmûada olduğu gibi musammat mecmûalarının klâsik Türk edebiyatı tarihi açısından önemi daha ziyade musammat nazım biçimleri noktasında ortaya çıkmaktadır. Gerek klâsik Türk şiirindeki nazım biçimleri gerekse de müstakil olarak musammat nazım biçimleri üzerinde birçok çalışma yapılmasına karşın, özellikle musammat nazım biçimleri konusunda çözüme kavuşmamış birçok problemin olduğu görülmektedir. Tanım ve isimlendirme, kafiye örgüsü, bent ve beyit sayısı, biçim ve tür ilişkisi gibi konular etrafında kümelenen bu problemlerin başlıca sebebinin, musammat nazım biçimindeki şiirlerin henüz tam bir dökümünün yapılmamış olmasıdır. Daha ziyade neşredilmiş veya akademik bir çalışmaya konu olmuş divanlardan hareketle bu nazım biçimlerinin özellikleri hakkında bilgiler verilip genellemeler yapıldığı için ortaya çıkan yeni ve farklı bir örnek bu genellemeleri alt üst edebilmektedir. Bu noktada şiir mecmûalarının özellikle de NA'daki mecmûa gibi yoğun olarak veya tamamıyla musammat nazım biçimlerinin derlendiği mecmûalar hayli önem arz etmektedir. Bu tür mecmûalar dikkate alınmaksızın musammat nazım biçimlerini konu alan çalışmalarda yapılacak değerlendirmelerin hatalı ve eksik olması kaçınılmazdır. Nitekim Ayşe Tuba Keskin'in sadece müseddes nazım biçimini konu çalışmasında değerlendirmeye tabi tuttuğu müseddesler arasında hem NA'daki mecmûa hem de bunun geliştirilmiş bir nüshası olduğunu düşündüğümüz AEM 365'teki mecmûada bulunan birçok müseddesin yer almadığı görülmektedir. Aynı durumu Mustafa Erdoğan'ın *Türk Edebiyatında Muhammes* başlıklı çalışması ve Recai Yıldız'ın XIII. yüzyılın sonundan XVI. yüzyılın sonuna kadarki dönemde üretilen terci'-bent ve terkîb-bentler hakkında yaptığı çalışmasında da –nispeten daha az eksik olarak- görmekteyiz.

8. Sonuç olarak musammat nazım biçimleri hakkında tam ve sağlıklı değerlendirmeler yapabilmek için, tabii ki divanlar hatta mesnevilerdeki örnekleriyle birlikte, bu makalede kısmen de olsa üzerinde durulmaya çalışılan musammat mecmûaları ile diğer şiir mecmûalarındaki örneklerin de dikkate alınması elzemdir. Bunun yapılabilmesi için de öncelikle bu mecmûaların tespit edilip dökümlerinin yapılması gerekmektedir.

KAYNKA

- Ahdî, (2005), *Gülşen-i Şua'arâ*, (hazırlayan: Süleyman Solmaz), AKM Yayınları, Ankara.
- AKAR, Metin, (1987), *Türk Edebiyatında Manzum Mi'rac-nameler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.
- ALTUNEL, İbrahim, (1988), "Hâletî-i Gülşenî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni", Selçuk Üniversitesi, SBE, (Yayımlanmamış Y. Lisans Tezi), Konya.
- Âşık Çelebi, (2010), *Meşâ'irü's-şu'arâ: İnceleme – Metin*, (hazırlayan: Filiz Kılıç), İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- AYAN, Hüseyin, (2002), *Nesîmî: Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanının Tenkitli Metni*, TDK Yayınları, Ankara.
- AYDEMİR, Semra, (1990), "Dede Ömer Rûşenî: Hayatı, Eserleri ve Divanı'nın Tenkidli Metni.", Selçuk Üniversitesi, SBE, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.
- AYDEMİR, Yaşar, (2000), Behiştî Divanı: Behiştî, Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni, MEB Yayınları, Ankara.
- AYDEMİR, Yaşar, (2001), "Şairlerin Edebî Kişiliğinin Tespitinde Mecmuaların Rolü", *Türk Kültürü*, 464, 731-744.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/1 Winter 2013

- AYDEMİR, Yaşar, (2001), "Şiir Mecmuaları ve Metin Teşkilinde Mecmuaların Rolü", *Bilig*, 19, 147-155.
- AYDEMİR, Yaşar, (2007), "Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler", *Türkoloji Araştırmaları*, 2 / 3, 122-137.
- AYDIN, Haluk, (2001), "Alaşehirli Kadı Muhammed Divanı: İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin.", Balıkesir Üniversitesi, SBE, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir.
- CAVANŞİR, Babek; NECEF, Ekber N, (2005), *Şah İsmail Hata'i külliyatı: Türkçe divanı, Nasihat-name, Deh-name, Tuyuğlar, Koşmalar, Geraylılar, Varsağılar ve Bayatılar*, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- CENGİZ, Halil Erdoğan, (1986), "Divan Şiirinde Musammatlar." *Türk Dili: Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, S. 415-17, s.291-429.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet, (1977), *Yahya Bey Divanı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul.
- DEMİREL, Mustafa, (1996), *İbn-i Kemâl. Divan: Tenkidli Metin*, Yeni Zamanlar Dağıtım, İstanbul.
- DİLÇİN, Cem, (1983), *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara.
- EFLATUN, Muvaffak, (2003), "Feyzî-i Kefevî Dîvânı: Tahlil-Metin.", Gazi Üniversitesi, SBE, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- ERDOĞAN, Mustafa (2008), "Kabûlî İbrahim Efendi, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı: İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin.", Gazi Üniversitesi, SBE, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- ERDOĞAN, Mustafa, (2002), *Türk Edebiyatında Muhammes*, Kültür Bakanlığı, Ankara.
- GIYNAŞ, Kamil Ali, (2011), "Şiir Mecmûaları Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 25, Konya 2011, s. 245-60.
- GÜRBÜZ, Mehmet, (2012), "Şiir Mecmûaları Üzerine Bir Tasnif Denemesi." *Eski Türk edebiyatı çalışmaları VII: Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, (hazırlayanlar: Hatice Aynur ve öte), Turkuaz, İstanbul, s. 97-113.
- HARMANCI, Esat, (2011), "Hamza Baba ve Eserleri", *Journal of Alevism Studies-Alevilik Araştırmaları Dergisi*, 1/1, s. 39-48.
- İPEKTEN, Haluk; ve ötekileri, (1988), *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.
- İsen, Mustafa, (1994), *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, AKM Yayınları, Ankara.
- İSEN, Mustafa, (1998), *Sehî Tezkiresi: Heşt Behişt*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- İSMAİLZÂDE, Mirza Resul, (1380) *Şah İsmail Safevi (Hatai) : Külliyat-ı divan, Nasihatname, Dehname, Koşmalar, Farsça Şiirler*, İntişarat-ı Beynelmileli el-Hüda, Tahran.
- KALPAKLI, Mehmet, (1995), "Fevri", C. XII, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Neşriyatı, İstanbul, s. 505-06.
- KARATAY, Fehmi Edhem, (1961), *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, İstanbul.
- KAYALAR, Serdar, (2002), "Kadı Divanı: İnceleme-Karşılaştırmalı Metin.", Dumlupınar Üniversitesi, SBE, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kütahya.
- KESKİN, Ayşe Tubâ, (1998), "Türk Edebiyatında Müseddes.", Gazi Üniversitesi, SBE, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- KILIÇ, Atabey (2012), "Mecmûa Tasnifine Dâir." *Eski Türk edebiyatı çalışmaları VII: Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, (hazırlayanlar: Hatice Aynur ve öte), Turkuaz, İstanbul, s. 75-96.
- KİEL, Michael. "Traces in stone, some notes on a 16th century Ottoman poet from the Balkans, Vâlihî-i Üskübî and the background of his life and work." *Journal of Turkish Studies* =

- Türklük Bilgisi Araştırmaları: Essays in Honour of Barbara Flemming = Barbara Flemming Armağanı II*, S. 26, 2002, s. 31-41.
- KÖKSAL, M. Fatih, (2012), "Şiir Mecmûalarının Önemi ve 'Mecmûaların Sistematik Tasnifi Projesi' (MESTAP) ", *Eski Türk edebiyatı çalışmaları VII: Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, (hazırlayanlar: Hatice Aynur ve öte), Turkuaz, İstanbul, s. 409-431.
- KURNAZ, Cemal; ÇELTİK, Halil, (2009), "Muaşşerden Uzun Musammatlar ve Bilinmeyen Nazım Şekillerinden Yirmilik." *Turkish Studies = Türkoloji Araştırmaları: Prof. Dr. Meserret Diriöz Hatırasına*, C. 4, S. 2, s. 831-866.
- KURNAZ, Cemal; ÇELTİK, Halil, (2010), *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, H Yayınları, İstanbul.
- KUT, Günay, (1986), "Mecmûa", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. VI, İstanbul, s. 170-74.
- KUT, Günay, (2005), "Veysi'nin Divanında Bulunmayan Bir Kasidesi Üzerine", *Yazmalar Arasında*, Simurg, İstanbul, s. 41-48.
- Latîfi, (2000), *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ*, (hazırlayan: Rıdvan Canım), AKM Yayınları, Ankara.
- LEVEND, Agah Sırrı, (1998), *Türk Edebiyatı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- OKÇU, Naci, (2011), *Şeyh Gâlib Dîvânı: Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Şiirlerinin Umûmî Tahlili*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- ONUR, Naci, (1991), *Hamdullah Hamdi, Yusuf u Züleyha*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- ÖZKAT, Mustafa, (2005), "Kara Fazlî'nin Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı: İnceleme-Tenkitli Metin.", Marmara Üniversitesi, SBE, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- ÖZTÜRK, Zehra, (1993), "Hamdullah Hamdî'nin Yusuf ve Zeliha Mesnevisinde Tipler ve Motifler", İstanbul Üniversitesi, SBE, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- REDHOUSE, Sir James William, (1978), *Turkish and English Lexicon: shawing in English*, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Saraç, M. A. Yekta, (1995), *Şeyhülislâm İbni Kemâl: Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Bazı Şiirleri*, Risâle Yayınları, İstanbul.
- SARAÇ, M. Ali Yekta, (2007), *Klasik Edebiyat Bilgisi: Biçim-Ölçü-Kafiye*, 3F Yayınevi, İstanbul.
- SEYHAN, Nezihe, (2000), "Medhî Divanı: İnceleme-Transkripsiyonlu Metin." Marmara Üniversitesi, SBE, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- Şemseddîn Sâmî (1989), *Kâmûs-ı Türkî*, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- ÜNVER, İsmail, (2008), "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *Turkish Studies Turkish Studies*, Volume 3/6, s. 1-46.
- YAZAR, Sadık, (2008), "Vankulu Mehmed Efendi'nin Müseddes Bir Na'tı", *İslami Edebiyat*, S. 42, s. 39-42.
- YAZAR, Sadık, (2011), "Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği", İstanbul Üniversitesi, SBE, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- YILDIZ, Recai, (1995), "Türk Edebiyatında Terki-i Bend ve Terci-i Bend: XIII-XVI. yy.", Gazi Üniversitesi, SBE, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- YÖNTEM, Ali Canip, "Edebî ve Tarihî Tedkiklere Yarayacak Eserlerden: Bazı Mecmualara Dair", *Hayat*, 32, 103-105.
- YÖNTEM, Ali Canip, "Edebiyat Tedkiklerinde Mecmûaların Rolü", *Hayat*, 45, 363-364.
- YURT, Ali İhsan, KAÇALIN, Mustafa S., (1994), *Akşemseddin (1390-1459): Hayatı-Eserleri*, İFAV Yayınları, İstanbul.
- ZÜLFE, Ömer, (2009), Yakînî [ö. 1568]: Dîvân: İnceleme –Metin ve Çeviri- Açıklamalar-Sözlük, Kültür Bakanlığı e-Kitap, Ankara.

EK 1:

Şâir	Nazım biçimi	Kafiye örgüsü	İlk bend
Sâ'î	Müseddes	aaaaAA bbbbAA	İy dil kanı zamânede bir merd-i zü-fünün Olmamış ola pîrezen-i dehre ol zebûn Gün geldügince guşsa vü gam olmada füzün Hâr-ı belâda gonca-şıfat bağrum oldı hün 'Âlem hasıs ü çarh le'im ü zemâne dün Geçse 'aceb mi yirlere bu tāk-ı ser-nigün
Sâdik	Müseddes	aaaaAA bbbbAA	Hudâyâ itme hâli dâ'imâ dilden şekür ismün Gözümde dür kılma pertev-i envâr-ı nür ismün Enîs it dem-be-dem bu kalb-i bî-şabra şabür ismün Baña gayret müyesser eyle virdüm kıl gayür ismün Ye mahv it levh-i 'işyândan bu 'abd-i pür-kuşür ismün Çıkar yâ rabbi yâ esmâ'-ı hüsnâdan gafür ismün
Vânî	Müseddes	aaaaAA bbbbAA	Sensin ol taht-ı risâletde ser-efrâz-ı güzün Kim saña kıldı 'atâ Hağ tâc-ı Levlakî hemîn İns ü câna zât-ı pâkündür şeh-i şâhib-nigün Okımur dibâce-i huşbuñda hatmü'l-murselin Yâ resûlallah işigüdüdür penâh-i ehl-i dîn Hâk-i pâyuñdur senüñ çünkim seft' u'l-müznübün
Askerî	Müseddes	aaaaaA bbbbbA	Baña dirdi müşfikâne pend idüp her dem dedem Çekme dünya-yı deni-çün iy püser bir lahza gam Hâk olursın varlıguñ bir gün olur seng-i nedem Aşşı kılmaz gel naşihat güş kıl soñra nedem Bâğda bülbül terennüm birle söyle dembedem Geçdi dün ferdâyı ço 'âlem bu gündür dem bu dem
Askerî	Müseddes	aaaaaA bbbbbA	İy felek zulmün kemâl ehline günden âşikâr Bu midür kânünün iy gerdün-i dün leyl ü nehâr Çeng idüp kıddin idersin eşk-i çeşmin aña târ Def gibi göğsin döğüp inler gamuñla zâr zâr Bu gam-ile günde yüz biñ kez idersin dilfigâr Âh elüñden iy cefası çok vefasız rüzigâr
Subhî	Müseddes	aaaaAA bbbbAA	Bir nazar itse merd-i Hağ toprağı kimyâ ider Himmat iderse kaçrei dürr-i girân-behâ ider Kalb-i mürid-i şadıķı şıdķ-ıla pür-şafâ ider Seyr-i cemâl-i yâra hem dîdelerin sezâ ider Mürşid-i kâmil âdemi câm-ı cihân-nümâ ider Câm-ı cihân-nümâ nedür âyine-i Hudâ ider
Hâletî (Hayâlî ye)	Tesdîs	aaaaaa bbbbba	Bilürsin iy gönül çün kimseye bākî degül devrân Geçür zevk-ile 'ömrün çekmegil gam zerrece bir ân Girüp meydân-ı 'ışķ içre urup tâvüsveş cevân Düşüp tağlara Mecnün gibi ol başı açuķ 'uryân Şalâdur cümle 'uşşaka gelün derviş olan yârân Füyûzât-ı İlahîdür ulı devlet bulur el-'ân ⁵²
Sa'yî	Müsebba'	aaaaaa bbbbba	Manzar-ı mihr-i cemâl-i yâr olaldan bir nefes Şöyle yakdı hâşılı dil hürmenin zâhid heves Heft düzağ âteş-i dilden degüldür bir kabes Yırde gökde var midür yanmaya benden hiç kes Başdan aşarken gözüm yaşı olup Nîl ü Aras Deşt-i gamda derd-ile âh itdükçe her nefes Od çıkup eflâke yir yir tutuşur mânend-i has
Fevrî	Müsebba'	aaaaaa bbbbba	Cân çıkarsa küy-ı firkatde gam-ı dildârdan Baş giderse 'ışķ içinde cünbiş-i ağıyardan Câme-i ten yansa nâr-ı sine-i bîmârdan Tâc-ı ser düşse hevâ-yı âh-ı âteş-bârdan El çeküp hep cân u baş u cübbe vü destârdan

⁵² Tesdîsin tamamı için bk. Altunel, 1988: 206.

			Geçmeyem hergiz belâ-yı derd-i 'ışk-ı yardım Dönmeyem kâlul belâda itdügüm ikrardan
Senâyî	müsemmen ⁵³	aaaaaA A bbbbbbA A	Bulur çü fenâ âhir kaşr-ı felegün bâmı Kılmaz kafes-i tende cân murğı çün âramı Gel 'âlem-i bâkıye 'azm eyle kıl ikdâmı Emmâre-i zecr ile hiç virme aña kâmı İy tâlib olan 'âşık fehm eyle ser-encâmı Bu beyti müdâm oku nüş it mey-i gül-fâmı Şifî ne-şevved şâfi tâdür ne keşed câmî Bisyâr sefer bâyed tâ puhte şevved hâmî
Serîfî	Mu'aşşer	aaaaaaa AA bbbbbbb bAA	Dilâ bu dehr-i fânîniñ nesinden böyle hürremsin 'Aceb bilsem ne maşşûda irişdüñ şöyle bî-gamsın Zamânüñ hüsrevi oldun tütalum şâh-i 'âlemsin Kamer-çal'at melek-şaşlet ye bir sulţân-ı a'zamsın Ye Dağhâk u Ferîdün Behmen ü Dârâ yehüd Cemsin Ye İskender ü yâ Fağfûr Hâkânî ye Rüstemsin Tekebbürlük Hudâya yaraşur sen nesl-i Âdemsin Ne deñlü şâdümân olsañ cihânda menba'-ı gamsın
Aşıkî	Mu'aşşer	aaaaaaa aa bbbbbbb bba	'Âkıbet vîrân olur çünkim binâ-yı rûzgâr 'Ömrümüz bünyâdı gibi çün degüldür pâyidâr Bümveş bir küşe-i vîrânede kılma karar Seyr idüp şular gibi geşt eyle deşt ü kühsâr Nâfeves müşgîn olup terk it dilâ dâr u diyâr Niçe ser-keşler ecel derdinden ağlar zâr zâr Hâke garç olmuş yatur nice emür ü tâcdâr Diñleseñ âh u fiğân-ile tolpudur her diyâr Murğ-ı cânüñ 'âkıbet şâhîn-i çarç eyler şikâr Gâfil olma gözün aç bir gün olursun hâkisâr
Za'fî	Mu'aşşer	aaaaaaa aa bbbbbbb bba	'Ârif-i nefis ol dilâ bu cism içinde cânî gör Cân içinde cân olan sineñdeki imânî gör Dîde-i 'irfân-ile andan ruh-ı cânânî gör Hizmete bel bağla ya' nî hazret-i sulţânî gör 'Âlem-i tafşile gel bu şüret-i insânî gör Kaşrede pinhân olan ol bañr-ı bî-pâyânî gör Cümle erkânî müretteb bu ulu divânî gör Hâkim-i hükm-i hakemden emr olan fermânî gör Gel ne peydâdur cihân içinde ol pinhânî gör Ânuñ zâyî' geçürme ân içinde ânî gör
Na'tî	Onbirli	aaaaaaa aaA bbbbbbb bbbA	Lâyî iskât eyleyüp bir bilmeyen illâsını Bilmedi nefy-ile işbâtin nedür ma' nâsını Vâdî-i 'işyânda kaldı aınmadı mevlâsını Âb-ı tevâhid-ile tâhir kılmağı a' zâsını İçmedi bezm-i elestüñ bâde-i hamrâsını Açmadı nür-ı hidâyet çeşm-i nâ-bînâsını Görmedi gün şuresinden leyletü'l-isrâsını Bulmadı râh-ı yakîniñ menzil-i a' lâsını Kâbe kavseynüñ yañıldı kurb-ı ev ednâsını Müftî-i 'ışk böyle virmişdür bunuñ fetvâsını Yâ çek el serden yahûd çıratma 'ışkıñ tâsını
Pertevî	Onikili	aaaaaaa aaAA bbbbbbb bbbAA	Gurür itme bugün benden biraz diñle bu destânı Alan bir kıldan ? almişdür dimişler gerçi kim anı Velîkin dürr-i nazmuñ biñ şafâdur cânâ seyrânı Huşûşâ ehl-i nazm ola sühân-perdâz-ı 'irfânı Şağın gerden-firâz olma olursañ Rüm sulţânı Felek biñ baş keser her gün elinde tîğ-ı bürrânı Cihânda kâmrân-iken felek n'itdi süleymânı Sikender teşne-dil gitti ararken âb-ı hayvânı Niçe şâhib-kırân geldi vü gitti kaldı meydânı Gam-ı derde nihâyet yok dilâ şerh itme hicrânı Ecel bir bir alup gitti kamu ahhâb u yârânı Ne kara günlere şağlar beni bilmem bu devrânı
Azmî	Tercî'-bend	aaxaxaxa	Sâ'at-ı 'ömr ile eglenmez sürürü 'âlemün

⁵³ Senâyî'nin bu şiiri Milli Ktp. Yz A 1641 no'lu mecmûda da yer almaktadır. "tercî'-bend-i müsemmen-i Senâyî" başlığıyla 9a-b varakları arasında yer alır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/1 Winter 2013

		xa AA bbxbxb bxb AA	‘Ârife yeksân imiş nezdik ü düri ‘âlemün Güş-ı hüşuñdan çıkar var ise ğaflet penbesin Hâke yeksân olmağa degmez ğururı ‘âlemün Zür-ı bázuya dayanma ‘âkıbet irür şikest Âhenin-dest olup olsañ ‘üc u ‘ürı ‘âlemün Oldı peydâ varısa eşrât-ı rüz-ı rüstañız Âşikâr olmağdadur pür pür şürürı ‘âlemün ‘Âkıl-iseñ keşreti terk eyle vahdet zevkın it Nâzır olsañ kaşırına çokdur kuşurı ‘âlemün Hâşılı degmez şürürma sürürı ‘âlemün Aç gözün aç ğafletden uçmuşdur huzurı ‘âlemün
Vâlihî	Tercî'-bend	aaxaxaxa xa AA bbxbxb bxb AA	Gözün aç h`ab-ı ğafletden cihân fânî durur fânî Yumulmadın gözün bîdâr eyle dîde-i cânı Tayanma şıhate mînâ-serâ-yı çarğa aldanma Girürsen zîr-i hâke terk idüp bu tāk-ı eyvânı Gelürse dîvler dîvânuna mağrûr olma çün Gîdâ-yı mür olursın ‘âlemün olsañ Süleymânı Bu dâr-ı miñnet-âbâd içre kimse bâkî kalmaz çün Saña ‘ibret yeter fikr eyler-iseñ merg-i akrânı Gel imdi güş-ı cân-ile benüm bu pendüm ışğâ it Tutayın dir-iseñ ‘âlemde rāh-ı ehl-i ‘irfânı Ne eyyâm-ı belâ bâkî ne zevk u şevk-ı devrânî Sa‘âdetmend iseñ ğafil geçürme hiç bir ânı
Za’fî	Tercî'-bend	aaxaxaxa xa AA bbxbxb bxb AA	Çek elün bār-ı ta‘alluğdan kanâ‘at bîşe kıl Mâ-sivâdan ‘uzlet it kār-ı ferâğat bîşe kıl Kılma bir iş kim saña âhir şekâvet gösterür Tâlib-i rāh-ı hidâyet ol sa‘âdet bîşe kıl Eyledün ‘ömr-i ‘azîzi lehv-bâzide telef Ol geçen eyyâmıñı añup nedâmet bîşe kıl Çün bu bázâr-ı fenâda yoğdur iy h`âce bekā Fursatı fevt eyleme sa‘y itd ticâret bîşe kıl Şirk çirkinden vücüduñ câmesin tâhir kılup Levs-i hestiden muñahhar ol tahâret bîşe kıl Geç bu erkân-ı tabâyi‘ den vücüd-ı muñlak ol Ğayn-ı ğayriyyetde kalma gel berü ‘ayn-ı Hâk ol
Za’fî	Tercî'-bend	aaxaxaxa xa... VV bbxbxb bxb...VV	Eyledi çün tecellî nür-ı aħad Oldı mir`ât-ı peyker-i Aħmed Oldı nür-ı nübüvete cāmî‘ Didiler aña mazhar-ı sermed Mücemmelen cāmî‘ oldı eşyâyı Aña nisbet ezel olupdur ebed Andan ol Vâhid-i keşir-nümâ Şüret-i keşret-ile tutdı ‘aded Vâhidîyyet maķâmına irdi Didiler aña âdem-i emced Sırr-ı esmâyı eyledi ta‘lîm Tâ ezel ol mu‘allim-i ebced Sen daħı âdem oğlısın cânâ Yoğ midur yoğsa sende de ğayred? Gözün aç sendedür cemî‘-i cihân Sensin ol mazhar-ı Hüdâ-yı şamed Hüve ente ve ente hüve fi’l-‘ayn Vâhidün lâ-ta‘ addedü fi’l-beyn
Taşlıcalı Yahyâ	Tercî'- bend ⁵⁴	aaxaxaxa xa... VV bbxbxb bxb...VV	İy âdem oğlı ister iseñ ‘ömr-i ber-devâm Ölmekden öñdin öl ki odur ahsenü’l-merâm Harf-i elif gibi yürü var ‘ayn-ı vâhid ol Hâk ortasında kalma hemîşe niteki lâm İki cihânı bir kadem it bāl ü per açup Cibrîl gibi Sidre-i ‘âlîde kıl maķâm

⁵⁴ Şiirin tam metni için bk. Çavuşoğlu, 1977: 146-49.

			Ten penbesini can kulağından çıkarmayan Tür-ı niyâzda ide mi Hakk ile kelâm Bir âlet-i mülâhazâdur cümle kâyinât Mağsûd olanı bilmek için âdeme müdâm Cismün libâs-ı ‘âriyetüdür çıkar hemân Fevt itme fırsatı bu işe eyle ihtimâm Bu çâr ‘unşür ile geçüp şeş cihâtdan Gel şîklet-i vücûdî götür kâyinâtdan
Şeyhî	Tercî'-bend	aaxaxaxa xa... VV bbxbxbx bxb... VV	Yâ Rab bu ne cân-âşinâdur Kim iki cihâna rüşenâdur Ne şâh durur ki mevkinde Sultân-ı kamer kemîn-gedâdur Ne mâh durur ki pertevinden Hürşid-i cihân-nümâ sühâdur Ne câm şunar ki cür'asnuñ Her kaçresi çeşme-i beğâdur Ne ‘izzet olur ki fark-ı eflâk Hâk-i kademine kem behâdur Her zerre gubâr-ı cevherinden Yüz mihr gözine tûfiyâdur Her ‘ıkdı saçı girihlerinüñ Cân ‘ukdesine girih-küşâdur Aldum ele câm u bir ele baş ‘İşka kadem urana şalâdur Ol câmda cân göziyle gördüm Kim âyine-i cihân-nümâdur Kim yok bu diyâr içinde deyyâr Var iste ki yârdur ne kim var
Rüşenî	Tercî'-bend ⁵⁵	aaxaxaxa xa... VV bbxbxbx bxb... VV	Diñle sözüüm saña direm iy ‘amü Kardaşuñ oğlı sözi hağdur kamu Nesne dime kimseye var yok yire Ger saña irsüñ dir iseñ feyz-i Hû Bed dime bed bakma yaradılmışa Her neye kılsañ nazarı kııl nigü هر چه كه بينى بنكردم مزن ”هیچ بپیچ تم زن و چیزی مكو Gözgü kimi gördüğünü söyleme Şu kimi irişdüğünü sümle yu Gün gibi her yire şalup rüşeni Her yaña hoş gezüben kü-be-kü Rüşenî kimi oluban ehl- dîd Aç gözüñi dime utan yâr gü Tınma gözet bakma çeler puşma hiç Rind-i cihân ol yüri dolınma geç
Vâhidî	Tercî'-bend	aaxaxaxa xa... VV bbxbxbx bxb... VV vasıta beyti aynı kafiyede olmala birlikte dönüşüml ü olarak değişmek tedir	İy tâlib-i bârgâh-ı Mevlâ Hâmde eyle aña kim oldur evlâ Kim ol seni kaçre-i menîden Virüp dil ü cânı kıldı peydâ Her yirde dilerseñ emn ü râhat Halk-ıla diril idüp müdarâ Zirâ ki olan tabîb-i haızık Her derde göre idüp müdâvâ Görür-iseñ özüñ gibi bu halkı Sen şâh olasın olar re‘âyâ Sultân-ı serîr-i cân u dilsin Sâyeñde geçerse hoş bu eşyâ Cismün yiri yirden oldı esfel Rühuñ yiri nüh felekden a‘lâ Ten tıfl-ı zemîn ü âsümândur Cân murğ-ı hevâdur lâ-mekândur
Hamdî	Tercî'-bend ⁵⁶	aaxaxaxa xa... VV	İftitâh-ı kelâm-ı ehl-i kemâl Nâm-ı a‘lâ-yı mübdî‘-i müte‘âl

⁵⁵ Tam metni için bk. Aydemir, 1990: 225-31.

⁵⁶ Tercî-i Bendin tam metni için bk. Öztürk, 1993: II/6-9.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/1 Winter 2013

		bbxbxb bxb...VV	İrmedi hamd-ı müntehâsına Zıkr iden <i>bi'l-gudüvî ve'l-âşâl</i> Zâti <i>leyse ke-mişlihi şey'ün</i> Şıfatı <i>kelle fihi külle maķâl</i> Çünkü ansuz vücûdı [yok şey'ün] Ola mı aña zıdd u nidd ü mişâl Gayrı işbât ider mi 'aynı olan Gerçi vehme gelür bu resme hayâl Heme 'âlem ziyâ'-ı nürullâh Leyse fi cübbeti'l-vücûdi sivâh
Gubârî	Tercî'-bend	aaxaxaxa xa... VV bbxbxb bxb...VV	Bir gice sâkin idüm hâneķah-ı ğafletde İ' tıķâf itmiş-idüm künc-i ğam-ı miħnetde Gözlerüm yummuş idüm 'âlem-i pür-' ibretde Ĝaflet uyħusu almış-idi beni ğâyetde Pür idi penbe-i ğafletle şımâh-ı sem' um Dil-i efsürde ħacer olmuş-idi şiddetde Öyle ğark olmuş-idüm ķa'r-ı yem-i ğaflete kim 'Aķl u fikr ü dil ü cân ķalmış-idi hayretde Rište-i ğaflet-ile baĝlu idi her 'uzvum Mâ-ħaşal ķâşır-idüm ğâyet-ile ħizmetde Ĝüş-ı ħuşa bu nidâ irdi o dem hâtifden Didi iy 'âlem-i şuĝrâda ķalan ğafletde Ĝâfil olma gözüñ aç 'âlem-i kürbâsm sen Sidre vü levh u ķalem 'arş-ı mu' allâsm sen
Hâtifî ⁵⁷	Tercî'-bend	aaxaxaxa xa... AA bbxbxb bxb...AA	Tut ki 'âlemde dilâ mür-i emîrân olduñ Mâlik-i milket-i Şîrâz u Ħorâsân olduñ Ħükmüñ icrâ idüben berr-ile baħre ğüyâ Câm-ı ħurşîd-ile İskender-i devrân olduñ Seçilüp 'arşa-i 'âlemde bugün Rüstemvâr Ķuvvet ü şevketle server-i merdân olduñ Düşmenüñ baħtı siyâh sen felek-i rif' atde 'Âleme nür virici mihr-i dıraħşân olduñ Tut ki her aç u gedâya irişüp iħsânüñ Sen de Ħâtem gibi 'âlemlere destân olduñ Yidi yem ķaħresi vü ķubbe-i çarħ aña ķıbâb Dür ü mercân-ile pür tut ki bir 'ummân olduñ Zaħm-ı ħâr-ile bu ğülşende çü bülbül her bâr Aĝlayan aĝladı sen ğül gibi ħandân olduñ Degme bir mañşib-ıla bulmadı ķalbüñ teksîn Ħaşmet ü 'izzetüñ artdı giderek ħân olduñ 'Aķıbet çünkü ecel irişecek ħürmet idüp Çü dimezmiş saña ki 'âleme sultân olduñ Tutalum pâdişeh-i milket-i devrân olduñ Şöyle farz eyle zamânüfida Süleymân olduñ
Vâlihî	Terkîb- bend	aaaaxa vv bbbbxb yy	Merħabâ iy cism-i pâküñ nür-ı zât-ı kibriyâ Merħabâ iy ħâk-i pâküñ kuħl-ı çeşm-i evliyâ Merħabâ iy ħâtruñ gencine-i esrâr-ı ğayb Merħabâ iy mihr-i rüyüñ şem'-i cem'-i aşfiyâ Merħabâ iy vaşf-ı zâtuñ raħmeten li'l-'âlemîn Merħabâ iy nâm-ı pâküñdür Muħammed Muştafâ Dengdür fehm-i işârâtuñda aşħab-ı rümüz Mu'ciz-i 'ibret-nümân-ile tolu 'âlem henüz

EK 2

⁵⁷ Hâtifî'nin bu manzumesi Ali Nihat Tarlan 67/1 (90b-91b), Milli Ktp. 319/1 (64a-65a) ve Milli Ktp. 1641 (32b-33b) no'lu şiir mecmûalarında da yer almaktadır.

Turkish Studies

1

SĀ'Ī'NİN MÜSEDDESİ (89b)⁵⁸**mef' ulü fā' ilätü mefā' lü fā' ilün**

I

İy dil kanı zamānede bir merd-i zü-fünün
 Olmamış ola pīrezen-i dehre ol zebün
 Gün geldügince guşsa vü gam olmada füzün
 Hār-ı belāda gönca-şıfat bağrum oldı hün
 'Ālem hasīs ü çarḥ le'īm ü zemāne dūn
 Geçse 'aceb mi yirlere bu tāk-ı ser-nigün

II

Halkuñ içinde ādem olan maldārdur
 Erbāb-ı 'izz ü rif'ate dünyā medārdur
 Taḥşil-i ma'rifet neye yarar feşārdur
 Ehl-i hüner bu 'arşada bī-i'tibārdur
 'Ālem hasīs ü çarḥ le'īm ü zemāne dūn
 Geçse 'aceb mi yirlere bu tāk-ı ser-nigün

III

Ġāyet muḳayyed oldı aña bir binā ile
 Tertīb-i bāğçe ile münakkaş serā ile
 Sīm ü zer ise gelmede şit ü şadā ile
 'Ömri günü geçer fuḳarānuñ recā ile
 'Ālem hasīs ü çarḥ le'īm ü zemāne dūn
 Geçse 'aceb mi yirlere bu tāk-ı ser-nigün

IV

Dünyā yıkıldı eyledi Ye'cüc-ı gam hücum
 Zulum ile yıkdı 'ālemi niçe ḥabış ü şüm
 Himmetle eylemezse nazar pādīşāh-ı Rüm
 Kaldı ḥarābe içre bu gencīne-i 'ulüm
 'Ālem hasīs ü çarḥ le'īm ü zemāne dūn
 Geçse 'aceb mi yirlere bu tāk-ı ser-nigün

V

Başı göge irürse de bulmaz güneş-şıfat
 Fażl ile kimse zerre kadar qadr u menzilet
 Zemm ile bir durur bulara medḥ ü menkıbet
 SĀ'Ī cihānda maşharalık oldı ma'rifet

⁵⁸ Bu müseddes, Milli Ktp. 319/1 no'daki şiir mecmûasının 17a-b yaprağında da yer almaktadır.

'Ālem ḥasīs ü çarḥ le'īm ü zemāne dūn
Geçse 'aceb mi yırlere bu tāk-ı ser-nigūn

2

Askeri'nin Müseddesi (107b-108b)

fā' ilātūn fā' ilātūn fā' ilātūn fā' ilūn

I

Baḥa dirdi müşfikāne pend idüp her dem dedem
Çekme dünyā-yı denī-çün iy püser bir laḥza ğam
Ḥāk olursın varlıġuñ bir gün olur seng-i nedem ?
Aşşı kılmaz gel naşihat gūş kıl şoñra nedem
Bāğda bülbül terennüm birle söyle dembedem
Geçdi dūn ferdāyı ko 'ālem bu gündür dem bu dem

II

Niçe bir zāyi' ola ' ömrūñ ğam-ı dünyā-y-ile
Geçe imrūzuñ hemişe ġuşşa-i ferdā-y-ile
Rind iseñ ḥumḥāneyi pür eyle hūy u ḥāy-ile
Gice gündüz ' işret eyle bir melek-sīmā-y-ile
Dir saña ḫabl u naḳāre dem-be-dem sūrnā-y-ile
Geçdi dūn ferdāyı ko 'ālem bu gündür dem bu dem

III

Bunda ne şāh u gedā kalur ne ḫod bay u faḳīr
Nev-cüvānsın diyü mihr itmez saña bu dehr-i pīr
Bārī bir ġonca tufeylūñ ol yolında var esīr
ġuşşa vü şādī gerek ' ārif olan yanında bir
Āh u eḡān eyleyüben dir saña her dem faḳīr
Geçdi dūn ferdāyı ko 'ālem bu gündür dem bu dem

IV

Ḥikmet ü faẓl u kemāl-ile olursañ zū-fünūn
' Āḳıbet yeksān ider ḫāke seni bu dehr-i dūn
' Işk-ı pāki eyle bārī kendüñe sen reh-nümūn
Kākül-i dilber yeter boynuñda zincīr-i cünūn
Hey yaban dīvānesi fehm it ne söyler erġanūn
Geçdi dūn ferdāyı ko 'ālem bu gündür dem bu dem

V

Ḥoş buyurmuşlar durur şād olsun ervāḫ-ı selef
Ata pendin gūş iden ferzend olmaz nā-ḫalef
Sīm ü zer üstine müdbirler gibi gel geçme kef
Kendü elüñle gözün görürken it mālūñ telef
Saña meclisde zebān-ı ḫāl-ile dir çeng ü def

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/1 Winter 2013

Geçdi dün ferdâyı ço 'âlem bu gündür dem bu dem

VI

İy gedâ yetmez mi 'ibret dünyâda Kârûn saña
 Ta'n iderse ğam yime var 'işret it her dün saña
 Kân bahâdur nûş eyle bâde-i gülgün saña
 'Âkıbet câm-ı ecel şunsa gerek gerdün saña
 Fehm kılduñ mı ne dir şanbûr-ile kânûn saña

Geçdi dün ferdâyı ço 'âlem bu gündür dem bu dem

VII

Şatalum el virdi devrân şâlî' -i mes' üd-ile
 Her zamân olmaz muşârin bir kişi maşşûd-ile
 'Ömri geçdi tâcirûn her dem ziyân u sūd-ile
 'Ârifûn nâ-bûdî bir olur yanında bûd-ile
 Rûz u şeb dir saña meclisde kemânçe ' üd-ile

Geçdi dün ferdâyı ço 'âlem bu gündür dem bu dem

VIII

Çün fenâ bezminde yeksândur gedâ Fağfûr-ile
 Bu sıfâl-ile içer ol kâse-i billûr-ile
 Ger Süleymân ol berâbersin birâder mûr-ile
 Sîm ü zer yanuñda bir olsun senüñ mangur-ile
 Şevk-ıla her dem çopuz dir nağme-i şanbûr-ile

Geçdi dün ferdâyı ço 'âlem bu gündür dem bu dem

IX

Merd olanlar ülfet itmez kaşbe-i dünyâ-y-ile
 Geçinür ehl-i tecerrüd gibi istignâ-y-ile
 Rind-i dürd-âşâm olanlar baş çoşar şahbâ-y-ile
 Âşinâlık kesb kıl bir rûh-ı cân-efzâ-y-ile
 Güş kılduñ mı ne dir berbat saña şeştâ-y-ile

Geçdi dün ferdâyı ço 'âlem bu gündür dem bu dem

X

Manşib-ı dünyâya dirler iy emürüm destmâl
 Kimseye bâkî degüldür gözüñ aç mâl u menâl
 Zillet-ile 'âkıbet olsañ gerekdür pâyımâl
 Bârî manzûruñ ola cehd eyle bir zibâ cemâl
 Saña her dem zârlıklar eyleyüp dir müşikâl ?

Geçdi dün ferdâyı ço 'âlem bu gündür dem bu dem

XI

Kanı Cemşid ü Sikender kanı Kāvüs-ile Key
 Kim ğurûrından dimezlerdi olar insâna şey
 Şimdi bir vâdiye düşmişler iletmez kimse pey
 'Ârif iseñ nûş kıl gül-çehrelerle câm-ı mey

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 8/1 Winter 2013

Her nefes âvâz-ile söyler saña bezm içre ney
Geçdi dün ferdâyı ko ‘âlem bu gündür dem bu dem

XII

Kimseye virmez murâdı üzre el çün rûzgâr
İrmesün âyîne-i kalbûne andan inkisâr
Serv-şadler pâyma kıl cân u dil naşdin nişâr
Sâde-rûlar birle ‘işret eyle her leyl ü nehâr
Meclis içre çâr pâre saña söyler zâr zâr
Geçdi dün ferdâyı ko ‘âlem bu gündür dem bu dem

XIII

Var ise bir zerre deñlü sende ger idrâk-ı hüş
Hâtırın bir kimsenün rencide itme eyle hoş
Merdüm-âzâr olma tek var ol hemîşe bâde-nüş
Çün gidersin fânî dünyâdan muşarrer eli boş
Dir saña pend eyleyüp her lahza pîr-i mey-fürüş
Geçdi dün ferdâyı ko ‘âlem bu gündür dem bu dem

XIV

Ğâfil olma aç gözün gezme hemîşe serserî
Pişvâ kıl kendüne cehd eyle sen bir serveri
Bendeveş ırma irâdet âsitânından seri
İbn-i vaqt ol kıl ü kâlî terk idüp iy yol eri
Ehl-i derd ol virdün olsun her nefes iy ‘ASKERİ
Geçdi dün ferdâyı ko ‘âlem bu gündür dem bu dem

3

Fevrî'nin Müsebbâ'ı (120a)⁵⁹

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

I

Cân çıkarsa küy-ı firşatde gam-ı dildârdan
Baş giderse ‘ışk içinde cünbiş-i ağıyârdan
Câme-i ten yansa nâr-ı sine-i bîmârdan
Tâc-ı ser düşse hevâ-yı âh-ı âteş-bârdan
El çeküp hep cân u baş u cübbe vü destârdan
Geçmeyem hergiz belâ-yı derd-i ‘ışk-ı yârdan
Dönmeyem kâlû belâda itdügüm ikrârdan

II

Nâzır isem nergise ol gamze-kârı terk idüp
Mâyil isem serve ol şad-i çenârı terk idüp
Kâyil isem gülşene ol gül-‘izârı terk idüp
Tâlib isem hürîye ol gam-küsârı terk idüp

⁵⁹ Bu müsebbâ'nın metni Milli Ktp. 319/1 no'daki şiir mecmûasında da (39b-40a) yer almaktadır.

Mâyil isem kevşere la' l-i nigârı terk idüp
 Kâni' isem cennete ruhsâr-ı yârı terk idüp
 Rûz-ı maşşer zâhidâ mahrûm olam dîzârdan

III

Başda dâğ-ı hâl-i ruhsârûñ karanfûlvârdur
 Dîdede çeşmüñ hâyâli nergis-i bîmârdur
 Tende zağm-ı tîr-i müjgânuñ gül-i bî-hârdur
 Dilde fikr-i âteş-i la' l-i lebûñ gülnârdur
 Bâğ-ı cânda nağl-ı kaddûñ serv-i hoş-refîârdur
 Çeşm-i müjgânum ruhuñ ' aksiyile bir gülzârdur
 Kim anuñ eţrâfına havlı çekilmez hârdan

IV

Ol şanem kûyına eylerseñ sa' âdetle sefer
 Yoluñ izûñ açuğ olsun lîk iy bād-ı seher
 İşiginde yüz sürüp benden du' â itdükde ger
 Deyr-i miñnetde şorarsa çekdügüm gamdan haber
 Diyesin şimdi belâ-yı hicr-ile iy sîm-ber
 Şöyledür za' fum ki bir dîvâra söykünsem eger
 Peykerüm teşhîş olunmaz şüret-i dîvârdan

V

Cân u dildür varı yoğı ' aşıkuñ didüm aña
 Virsem olmaz mı dehân-ı la' lüñe iy bî-vefâ
 Didî ancağ anlara dünyâ vü ' uqbâdur behâ
 Ben tereddüd eyleyüp bâkî dururken dört yaña
 Güş-ı câna irdi hâtifden bu beyt-i cân-fezâ
 İrmek isterseñ dehân-ı la' l-i yâre FEVRÿyâ
 Geç iki ' âlemde el çek cümle yoğdan vardan

4

Serîrî'nin Muaşşeri (91a-b)⁶⁰

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

I

Dilâ bu dehr-i fânîñ nesinden böyle hürremsin
 ' Aceb bilsem ne maşşüda irişdüñ şöyle bî-gamsın
 Zamānuñ hüsrevi oldun tatalum şâh-ı ' âlemsin
 Kamer-ţal' at melek-şaşlet ya bir sultân-ı a' zamsın
 Ya Dahhâk u Ferîdün Behmen ü Dârâ yağûd Cemsin
 Ya İskender ü yâ Fağfûr Hâkânî ya Rüstemsin

⁶⁰ Bu şiir Milli Ktp.'deki 3752 no'lu mecmûa ile (31a-b) Hk 240 no'lu mecmûada (14b-15a) da yer almaktadır.

Tekebbürlük Hudāya yaraşur sen nesl-i Ādemsin
Ne deñlü şādümān olsañ cihānda menba‘-ı ğamsın

II

Kime kaldı mü’ebbed mālİKāne milket-i dünyā
 Nazar eyle mülük-ı māzīnūñ aĥvāline cānā
 Yaturlar ĥāk ile yeksān olup her biri nā-peydā
 Kimi Nüşīrevān-ı ‘ādil kimisi daĥi hem Dārā⁶¹
 Niçe benlik hevāsın kullananlar didiler ĥayfā
 Nedendür bu bir iki günlük ‘ömre bu kadar ğavġā
 Senūñ olmış tūalum ser-be-ser dünyā vü mā fīhā
 Dem-i nez‘ u vefātuñda birinden çāre yok aşlā
Tekebbürlük Hudāya yaraşur sen nesl-i Ādemsin
Ne deñlü şādümān olsañ cihānda menba‘-ı ğamsın

III

Gör iy ‘āķil tamām iz‘ ān ider aĥvāl-ı devrānı
 Beķāsi yok bilürin dehr-i dūnuñ āĥiri fānı
 Ser-ā-ser milket-i dünyānuñ olduñ tūalum ĥānı
 Vuĥūş u ŧayra ĥükme itseñ olup devrūñ Süleymānı
 Őapuñda bendeñ olsa bu cihānuñ cümle sultānı
 Ecel irdükde irmez kimsenenūñ hīç saña dermānı
 Gider kalbūñden iĥrāc eyle kibr ü ‘ucb ü ‘unvānı
 Niçe Sām u Nerīmānuñ bozulmadı mı erkānı
Tekebbürlük Hudāya yaraşur sen nesl-i Ādemsin
Ne deñlü şādümān olsañ cihānda menba‘-ı ğamsın

IV

Nesine ğurresin devr-i zamānuñ iy dil-i nālān
 Degüldür bir karāraçün bilürsin gerdiş-i devrān
 Aķar şular gibi ‘ömri ‘azīzūñ geçmede her ān
 Eger biñ yaşasañ āĥir nefesde gelmeye bir ān
 Cihāna mālİK olsañ niçe yıllarla olup sultān
 Gerekse Risteġālos ol gerekse ĥazret-i Loķmān
 Ecel cāmın şunar destūñe bir gün sākī-i devrān
 Elinden rüzġār-ı zūr-kāruñ āh ile efġān
Tekebbürlük Hudāya yaraşur sen nesl-i Ādemsin
Ne deñlü şādümān olsañ cihānda menba‘-ı ğamsın

V

SERİRİ bir karāra ber-ķarār olmaz geçer ‘ālem

⁶¹ Metinde bu şekilde kayıtlı olan bu mısra, bu şekliyle vezin bakımından hatalıdır. “Kimi Nüşīrevān-ı ‘ādil [ü] kimisi hem Dārā” şeklinde tamir edilebilir.

Yüzüne gülse birkaç gün mukarrerdür sonunda gam
 Geçenler bizden evvel mücib-i 'ibret degül mi hep
 Nazar kıl bunca şahānuñ güzeşte hāline bir dem
 Yaturlar zir-i hāk içre niçe Dārā niçe Rüstem
 Huşuşā terk-i taht u tāk iden ol hazret-i Edhem
 Koyalum niçe sultān u selātin-i cihānı hem
 Kanı ecdād-ı pākūñ hazret-i Havvā ile Ādem
Tekebbürlük Hudāya yaraşur sen nesl-i Ādemsin
Ne deñlü şādümān olsañ cihānda menba'ı ğamsın

5

Āşıkî'nin Mu'aşşeri (91b-92a)

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

I

'Āķibet vīrān olur çünkim binā-yı rüzgār
 'Ömrümüz bünyādı gibi çün degüldür pāyidār
 Bümveş bir küşe-i vīrānede kılma karār
 Seyr idüp şular gibi geşt eyle deşt ü kühsār
 Nāfeveş müşgīn olup terk it dilā dār u diyār
 Niçe ser-keşler eccl derdinden ağlar zār zār
 Hāke ğarķ olmış yatur nice emīr ü tācdār
 Diñleseñ āh u fiġān-ile tolpudur her diyār
 Murġ-ı cānuñ 'ākıbet şahīn-i çarķ eyler şikār
 Ğāfil olma gözüñ aç bir gün olursun hākisār

II

Kanı Keykāvüs u Keyhüsrev kanı Dārā-yı şah
 Kanı Zülkarneyn-i şahib-tāk u taht u baht u cāh
 Kanı Daħhāk u Feridün u Cem ü zerīn-külāh
 Niçe şahuñ tahtı tābüt oldı hem bahtı siyāh
 Gitdiler küy-ı fenāya cümleten mīr ü sipāh
 Kırdılar şahrā-yı hasretde otaġ-ı dūd-ı āh
 Göçdiler çalup taġayyūr kūs u tabl-ı āh u vāh
 Görmedüm küy-ı 'adem gibi cihānda şahrāh
 Kim o yola cān virüp gider gedā vü pādīşāh
 'Āķibet bir gün bizi daġı alup bu rüzigār

III

Şöyle feryād eyleñüz iy bülbülān-ı būsītān
 Kim sizüñ eġģānuñuzdan ağlasun çeşm-i cihān
 Gülşen içre gezmek ister āh kim bād-ı hāzān
 Yandı yaķıldı bu derd-ile derün-ı būsītān

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 8/1 Winter 2013

Hayretinden kaldı ayağ üstine serv-i revân
 Hasretinden kana ğarç oldu emîr-i ‘âşıkân
 Acısından mey gibi kızardı şekl-i erğuvân
 Bağladı her bir dirahtuñ bergi reng-i za‘ferân
 Bildiler anlar dañı fânî durur işbu cihân
 ‘Âkıl-iseñ bu fenâ dünyâya kılmı i‘tibâr

IV

Bir nazar kııl hayret-ile ‘âleme cânâ bugün
 Kimseye kalmaz mürüvvet bî-vefâ dünyâ bugün
 Kana bulaşmış yatur niçe semen-simâ bugün
 Hayretinden sine-çâk olmuş durur şahrâ bugün
 Acısından taşlar-ile döğünür deryâ bugün
 Devr elinden bağı hûn olmuş döner şahbâ bugün
 Mâtem için kara geymiş ‘anber-i sârâ bugün
 Ağlamakdan gözsiz olmuş nergis-i şehlâ bugün
 ‘Ömrümüz şehrin yakup yıkdı bir ejderhâ bugün
 ‘Âkıl-iseñ taht u bahtı cümleten kııl târümâr

V

Ben nice ağlamayam cânâ cihânda zâr zâr
 K‘eyledi ben mübtelâsın ‘âlem içre bî-ğarâr
 Kalmadı şabr u kararum ‘aqlum oldu târümâr
 İdelüm bârî sefer çün gitdi elden ihtiyâr
 Öldürür bir gün beni cevr ü cefâ-y-ile nigâr
 Eyleñüz iy gözlerüm yaşı cihâmî lalezâr
 Ağlañuz derd ü ğam ile nitekim ebr-i bahâr
 Dünya fânîdür begüm dünyâya olmaz pâyidâr
 ‘Ömrümüz şular gibi durmaz geçer leyl ü nehâr
 Şâh-ı ‘âdilsin baña zulm eyleme iy gül-‘izâr

6

Pertevî’nin 12’lisi (117a-b)

mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün

I

Ğürür itme bugün benden biraz diñle bu destânı
 Alan bir kıldan ? almışdur dimişler gerçi kim anı
 Velîkin dürr-i nazmuñ biñ şafâdur cânâ seyrânı
 Hüşüşâ ehl-i nazm ola süñan-perdâz-ı ‘irfânı
 Şağın gerden-firâz olma olursañ Rûm sultânı
 Felek biñ baş keser her gün elinde tîğ-ı bürrânı
 Cihânda kâmrân-iken felek n’itdi süleymânı

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 8/1 Winter 2013

Sikender teşne-dil gitdi ararken āb-ı hayvānı
 Niçe şāhib-kırān geldi vü gitdi kaldı meydānı
 Ğam-ı derde nihāyet yoğ dilā şerh itme hicrānı
Ecel bir bir alup gitdi kamu aĥbāb u yārānı
Ne ħara ğünlere şaĥlar beni bilmem bu devrānı

II

Saña benden naşihātdur şaĥın meyl itme dünyāya
 Siĥirbāz özge cāzūdur ‘adūdur pīr ü bernāya
 Yıĥar vīrān ider ħaşruñ berāber dār-ı dārāya
 Seni cellāda ışmarlar durur kendi temāşāya
 Döker ħānuñ alur mālūñ virür mülükü yağmāya
 Niçe şāhib-serīr ‘ālī-cenābı şaldı ğabrāya
 Ğāh olur bir edānīyi çıkarur çarĥ-ı a‘lāya
 Fezā-yı Ķāfī dar eyler kime de? çeşm-i ‘Anĥāya
 Kemāl ehline rağbet yoğ hemīşe meyli ednāya
 Bu bir zibā temāşādur başiret ehli dānāya
Ecel bir bir alup gitdi kamu aĥbāb u yārānı
Ne ħara ğünlere şaĥlar beni bilmem bu devrānı

III

Fiĝān iy mār-ı merdüm-ĥor elüñden iy denī ‘ālem
 Yudar doymazsın insānı dimezsın bu eyü bu kem
 Tevattun itmedi bunda kerāmet şāhibi ādem
 Gözi yaş idi baĝrı baş bu miĥnethānede her dem
 Ķarār itmedi devrūñde Süleymān şāhib-i ĥātem
 Ne ĥātem şāhib-i ĥatmü’n-nebiyyi ? zübde-i ‘ālem
 Gelen gitdi gelen gitdi şeherde nitekim şebnem
 Anuñ-çün taĥt-ı bī-raĥtı Ķodı Belĥ şehrinde Edhem
 Bu bir vādī-i firĥatdūr birāder ötesin bilmem
 Cihān derd ü ‘anā ancaĥ bulunmaz dedine merhem
Ecel bir bir alup gitdi kamu aĥbāb u yārānı
Ne ħara ğünlere şaĥlar beni bilmem bu devrānı

IV

Yüri bünyādı yoğ fānī vefāsın iy ĥarāb ābād
 Cefāña hīç nihāyet yoğ şikāyet dād elüñden dād
 Yatur mekrūñ duzaĝında niçe yüz biñ dil-i nā-şād
 Hezārān ‘ābid ü zāhid kemendūñde ider feryād
 Niçe şāhib-külāh ‘ālī-neseb āzāde vü şehzād
 Bugün külĥan bucaĝında iniler eylemezsın yād
 Gerek sultān ol ‘ālemde irem bāĝına ur bünyād
 Keser āĥir başuñ mirrīĥ direr esbābuñı cellād
 Ħuşūşā bāz-ı ĥaşmānı senūñle oynayan üstād

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 8/1 Winter 2013

Elinden kırtarursañ ser hezârân âferînler bād
Ecel bir bir alup gıtdı kamu aħbâb u yârânı
Ne kara günlere şaqlar beni bilmem bu devrânı

V

Eger şerh eylesem yüz yıl dükenmez derd ü hicrânıñ
 Yalancı pırezensin sen bugün meşhür-ı meydânıñ
 Hezârândan girü kalmış degüldür pāk-dāmānuñ
 Bulınmaz hîle fenninde nazîrûñ yârûñ aqrânıñ
 Fenâdur cünbişüñ yoğdur özüñ derdine dermānuñ
 Dağı hercâyısın dāyım sınığdur ‘ahd ü peymānuñ
 Anuñ-çün kıymeti yoğdur yanuñda ehl-i ‘irfānuñ
 Dağı sen dest-gırısın demādem şüh-ı nādānuñ
 İçersin kellesinden hün emîr ü hân u hākānuñ
 Şikāyet PERTEVÎ feryād elinden dād-ı devrānuñ
Ecel bir bir alup gıtdı kamu aħbâb u yârânı
Ne kara günlere şaqlar beni bilmem bu devrânı

7

Vâlihî-i Üskübî'nin Tercî'-bendi (96a-b)

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

I

Gözün aç h`âb-ı ğafletden cihân fânî durur fânî
 Yumulmadın gözün bîdâr eyle dîde-i cānı
 Tayanma sıhğate mînâ-serâ-yı çarğa aldanma
 Girürsen zîr-i hâke terk idüp bu tāk-ı eyvānı
 Gelürse dîvler dîvānuña mağrûr olma çün
 Ğidâ-yı mûr olursın ‘âlemüñ olsañ Süleymānı
 Bu dâr-ı miñnet-âbād içre kimse bākî kalmaz çün
 Saña ‘ibret yeter fikr eyler-iseñ merg-i aqrānı
 Gel imdi güş-ı cān-ile benüm bu pendüm işğā it
 Tutayın dir-iseñ ‘âlemde rāh-ı ehl-i ‘irfānı
Ne eyyām-ı belâ bākî ne zevk u şevk-ı devrānı
Sa ‘âdetmend iseñ ğâfil geçürme hıç bir ānı

II

Sözünü meskenetle söyle halka inkiyād eyle
 Yürü her nâ-murādı kâdir iseñ ber-murād eyle
 Senüñ incinmesün kaşd eyle kimse kavlı ü fi’lünden
 Ele al her faqrûñ gönlin ihsānuñla şād eyle
 Çeküp bār-ı ‘alāyıkdan elüñ bir serv-i âzād ol
 Cihānda ehl-i ‘irfān-ile dāyım ittihād eyle

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 8/1 Winter 2013

Göçersin ‘ākıbet çünkim ‘adem iklîmine bir gün
 Sefer esbâbını gör kendüñe taqvâyı zâd eyle
 Hıyâl ü h`âba teşbîh eyledi dünyâyı ‘ākıllar
 Hıyâlâtına aldanmaz sözüme i‘timâd eyle
Ne eyyâm-ı belâ bâkî ne zevk u şevk-ı devrânî
Sa‘âdetmend iseñ ğâfil geçürme hıç bir ânı

III

Dilâ hıkd u hâsedden qalbünü pāk eyle hâlvet kııl
 Kebâyirden hâzer it fikr-i ehvâle kıyâmet kııl
 Hâkâretle cihânda kimseye itme nazâr zinhâr
 Terahhüm it yetîme şeyh ü şâba hürmet ‘izzet kııl
 Kelâm-ı Hâkkı rûz u şeb yûri vird-i zebân eyle
 Hâdis-i Muştâfâyı mü`minine var rivâyet kııl
 Eger âlâyiş-i devrândan pāk olmak isterseñ
 Yûri var âb-ı şâfives yirüñ hâk-i mezellet kııl
 Cihân bir bî-vefâdur görmedi kimse vefâ bundan
 Berî gel sözlerüm ğüş eyle iy ‘âkııl mürüvvet kııl
Ne eyyâm-ı belâ bâkî ne zevk u şevk-ı devrânî
Sa‘âdetmend iseñ ğâfil geçürme hıç bir ânı

IV

Burâk-ı himmet-ile sâ`ir-i ‘arş-ı berîn ol gel
 Felekde hâzret-i ‘İsâya bir dem hem-nişîn ol gel
 Ger elhânuñ⁶² dir-iseñ ola reşk-i nağme-i Dâvûd
 Dem-â-dem bülbül-i gülzâr-ı Qur`ân-ı mübîn ol gel
 Resülün kavlı ü fi‘line ri‘âyet it dil ü cândan
 ‘Adü-yı nefsi qahr eyle şeh-i iklim-i dîn ol gel
 İrag ol halkdan Hâkka yakın olmak murâduñsa
 Ba‘îd ol ğayrdan aşhâb-ı ‘irfâna qarîn ol gel
 Dil ü cânım huzûr itsün nedâmet çekmeyem dirseñ
 Naşîhat tut cihânun mekr ü şerrinden emîn ol gel
Ne eyyâm-ı belâ bâkî ne zevk u şevk-ı devrânî
Sa‘âdetmend iseñ ğâfil geçürme hıç bir ânı

V

Şu ‘âlim ki muhîl-i ‘ilm ü deryâ-yı fezâyıldür
 Benüm iy VĀLĪHÎ bu pend-i dür-bâruma mâyıldür
 Derünü mazhar-ı envâr-ı Hâk olanlarun dâyim
 Dil-i hurşîd-tenvîri bu kııl ü kâle kıyıldür
 Zebân-ı ta‘neñi kütâh eyle gel dime zinhâr
 Bu sözler şol kişünündür ki ol ‘ilm-ile ‘âmıldür

⁶² Metinde “elhâduñ” şeklindedir.

Ne şüretten zühür eylerse haq söz cân-ile diñle
 Gerek bir şahş-ı fâşıkdur gerek bir merd-i kâmindür
 Koyalum çok sözi her kim bu kavlı-ile olur ‘âmil
 Peşimân olmaz ol hergiz huzûr-ı kalbe vâşıldur
Ne eyyâm-ı belâ bâkîne zevk u şevk-ı devrânî
Sa‘âdetmend iseñ ğâfil geçürme hîç bir ânı

8

Gubârî'nin Tercî'-bendi (106b-107b)

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

I

Bir gice sâkin idüm hânekah-ı ğafletde
 İ' tîkâf itmiş-idüm künc-i ğam-ı miñnetde
 Gözlerüm yummuş idüm ‘âlem-i pür-‘ibretde
 Ğaflet uyğusu almış-idi beni ğâyetde
 Pür idi penbe-i ğafletle şimâh-ı sem‘um
 Dil-i efsürde hâcer olmuş-idi şiddetde
 Öyle ğarğ olmuş-idüm ka‘r-ı yem-i ğaflete kim
 ‘Aql u fikr ü dil ü cân kalmış-idi hayretde
 Rişte-i ğaflet-ile bağılu idi her ‘uzvum
 Mâ-ħaşal kâşır-idüm ğâyet-ile hizmetde
 Güş-ı hüşa bu nidâ irdi o dem hâtıfden
 Didi iy ‘âlem-i şugrâda kalan ğafletde
Ĝâfil olma gözüñ aç ‘âlem-i kürbâsın sen
Sidre vü levh u kalem ‘arş-ı mu‘allâsın sen

II

Sendedür mañzen-i esrâr-ı hüviyyet sende
 Sendedür râbıta-i rişte-i vaħdet sende
 Sendedür ma‘den-i ‘irfân-ı ilâhî sende
 Sendedür menba‘-ı envâ‘-ı kerâmet sende
 Sendedür mihr-i cihân-süz u meh-i şâm-efrüz
 Sendedür burc-ı şeref necm-i sa‘âdet sende
 Sendedür câm-ı Cem ü âyîne-i İskender
 Sendedür çeşme-i cân milket-i zulmet sende
 Sendedür ‘âlem-i lâhût u mağâm-ı ceberrüt
 Sendedür düzaħ-ı süzân dağı cennet sende
 Sendedür her ne ki mağşüd idinürseñ sende
 Sendedür kufl-ı tılısmât-ı haķîkat sende
Ĝâfil olma gözüñ aç ‘âlem-i kürbâsın sen
Sidre vü levh u kalem ‘arş-ı mu‘allâsın sen

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 8/1 Winter 2013

III

Sen habâb-ı felegi cām-ı muşaffâ şanduñ
 Sen serâbı anuñ içinde görüp mâ şanduñ
 Høkka-i çarhı ki zehr-ile leb-â-leb pürdür
 Sen anı toptolu tiryäk-i Mesîhâ şanduñ
 Gözüñe pîrezen-i dehr göründi tâze
 Zîver-i ‘arıyeden anı mu‘arrâ şanduñ
 Külhan-ı dehri görüp gülşen-i zîbâ şanduñ
 Ser-be-ser aḥkerin anuñ gül-i ḥamrâ şanduñ
 Hem göründi saña eṭfâl-ı şeyâṭin ğılmân
 Bu cihân bâġını sen cennet-i me’vâ şanduñ
 Dîde-i hırş-ıla bu ‘âlem-i şuġrâya bakup
 Aldanup añlamayup ‘âlem-i kübrâ şanduñ
Ġâfil olma gözün aç ‘âlem-i kürbâsin sen
Sidre vü levḥ u ḳalem ‘arş-ı mu‘allâsin sen

IV

Niçe bir bunca zamân zîver ü zînet niçe bir
 Niçe bir cübbe vü destâr-ı ḥamâkat niçe bir
 Niçe bir ḳayd-ı libâs u niçe bir ‘âdet-i nâs
 Niçe bir şevket-ile şöhret-i âfet niçe bir
 Niçe bir rind-i cihân vâlih ü şeydâlar ile
 Güft ü güy-ı ṭarab u ṭavr-ı ṭarâfet niçe bir
 Niçe bir bâġ-ı cihânda oturup mîrâne
 Bunca yârân-ile bu ‘ış ü bu ‘işret niçe bir
 Niçe bir nefis hevâsına uyup leyl ü nehâr
 Niçe bir zâyî‘ ola bu dem ü fırsat niçe bir
 Bu ḥamâkat niçe bir bunca fezâḥat niçe bir
 Bu şaḳâvet niçe bir hây bu ğaflet niçe bir
Ġâfil olma gözün aç ‘âlem-i kürbâsin sen
Sidre vü levḥ u ḳalem ‘arş-ı mu‘allâsin sen

V

Cümle zerrât-ı cihân maṭla‘-ı ‘ibretdür hep
 Ehl-i idrâk olana remz ü işâretdür hep
 Naḳş-ı zâhirde ‘ayân cümle ‘ulüm-ı bâṭın
 Külli şey’ mürşid-i erbâb-ı başiretdür hep
 Naẓar it dîde-i cân-ile cihâni añla
 Maḥzen-i ‘ilm-i ledün mazhar-ı ḥikmetdür hep
 Ḥikmet ü ‘ibret-ile remz ü işâret ne ki var
 Hep Ḥudâdan saña ta‘lîm ü hidâyetdür hep
 Fehm için ‘âlem-i kübrâyı ulû‘l-elbâba
 Şuver-i ‘âlem-i şuġrâ heme şüretdür hep

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 8/1 Winter 2013

İy ĞUBĀRĪ yüri var kendüzün idrāk eyle
 Pendümi hüş-ile güş it ki beşaretdür hep
Ğāfil olma gözüñ aç 'âlem-i kürbâsın sen
Sidre vü levh u kalem 'arş-ı mu'allâsın sen

9

Hâtifi'nin Tercî'-bendi (118a-119a)

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

I

Țut ki 'âlemde dilâ mîr-i emîrân olduñ
 Mâlik-i milket-i Şîrâz u Ğorâsân olduñ
 Ğükmün icrâ idüben berr-ile bahre güyâ
 Câm-ı Ğurşîd-ile İskender-i devrân olduñ
 Seçilüp 'arşa-i 'âlemde bugün Rüstemvâr
 Țuvvet ü şevketle server-i merdân olduñ
 Düşmenün bahtı siyâh sen felek-i rif' atde
 'Âleme nür virici mihr-i dıraĞşân olduñ
 Țut ki her aç u gedâya irişüp ihsânun
 Sen de Ğâtem gibi 'âlemlere destân olduñ
 Yidi yem kaçresi vü Ğubbe-i çarĞ aña kıbâb
 Dür ü mercân-ile pür Țut ki bir 'ummân olduñ
 ZaĞm-ı Ğâr-ile bu gülşende çü bülbül her bâr
 Ağlayan ağladı sen gül gibi Ğandân olduñ
 Degme bir manşib-ıla bulmadı Ğalbün teksîn
 Ğaşmet ü 'izzetün artdı giderek Ğân olduñ
 'ÂĞıbet çünki ecel irişecek Ğürmet idüp
 Çü dimezmiş saña ki 'âleme sultân olduñ
Țutalum pâdişeh-i milket-i devrân olduñ
Şöyle farz eyle zamânuñda Süleymân olduñ

II

Diler-iseñ olasın zâhir ü bâtın hoş-Ğâl
 Eyleme Țâ'at-ı Bârîde Ğuşûr u ihmâl
 Çek elün milk-i fenâ salţanatından tâ kim
 Olasın dâr-ı beĞâda melik-i ferruĞ-fâl
 Țâyir-i Ğuds ola şaydum dir-iseñ zâĞ-şıfat
 Her zamân cîfe-i dünyâya uzatma çengâl
 Fikr idüp 'âĞıbetün gözle ki bir gün seni de
 Dönderür toĞmaduĞa dehr-i muĞallem-ahvâl
 Bu güzergâha gelüp bir iki gün olmaĞdan
 Ğâlibâ zâd aluban aşla rücû' oldı mâl

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 8/1 Winter 2013

Çeşm-i ‘ibretle nazar eyle cihān fānīdür
 Gözüñ aç ğafleti ço nefis emīridür ?ahvāl
 Şeh-i bahır u ber olup devlet ü şevketle eger
 Sende bulursa nihāyet kamu ‘izz ü iclāl
 Tahtuñı tahtaya tebdīl idüp İskendervār
 İrgürür bād-ı ecel āyīneñe gerd-i melāl
 ‘Ākıbet çünki emān virmeyüben il içre
 Çarh-ı merdüm-keş ider kaşr-ı vücūduñ pāmāl
Ṭotalum pādīşeh-i milket-i devrān olduñ
Şöyle farz eyle zamānuñda Süleymān olduñ

III

İtme dervīş-i ‘abā-pūşa haķāretle nazar
 O da hālince fenā milketinüñ şāhı geçer
 Nemed ü āl u ‘abā içre niçe şehler var
 Yaraşur olsa Sikender işiginde çāker
 Nazar itme bu fenādāra metā‘ına daħı
 Şeh-i iķlīm-i beķā māl ü menālı n’eyler
 Kişi ol vaķt irişür devlete kim yanında
 Ola dervīş-ile bir tāc-ı mücevher efser
 Götürüp sen daħı meyl ü heveseññ dünyādan
 Düriş evķātuñı tā‘ata maħal kıl ekşer
 Niçe bir tālīb olursın bu cihān begligine
 Kanı Rüstem kanı Cem n’oldı ya kanı Kayşer
 İrişür kevkeb-i bahtuña zevāl ü noķşān
 Ne ķadar nūr-ı sa‘ādetle olursañ Enver
 Ṭut felek meykede vü āb-ı hayvān olmış meyl
 Daħı bezmüñde meh ü mihr iki zerrīn sāgar
 ‘İş ü ‘işret dükēnüp bezm-i şafā āħir olur
 Çünki nāzük tenüñe hāk-i siyeh ola maķar
Ṭotalum pādīşeh-i milket-i devrān olduñ
Şöyle farz eyle zamānuñda Süleymān olduñ

IV

Bu fenā evde niçe şāh-ı Ferīdün-miķdār
 İtdiler bir niçe gün kuvvet ü şevket izhār
 Degişüp cāhını çāha çıkup elden dünyā
 Oldı muhtāc-ı kefen her birisi āħir-i kār
 Kişinüñ olsa gerek ‘ākıbeti menzili gör
 Ne ķadar artar ise haşmet ü temkīn ü vaķār
 Zer ü sīme şu ķadar meyl ü heves eyleme kim
 Ki Hāķuñ ķahrına mazhar düşesin Kārūnvār
 Niçe bir hırş u heves şāhına cāndan ķul olup

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 8/1 Winter 2013

İdesin zînet-i dünyāya temeyyül her bār
 Nesine mihr ü muḥabbet idesin dünyānuñ
 Ki fenāsını ider cümle-i eşyā iş‘ār
 Dīde-i ‘ibreti aç ḡafleti қо ‘āqıl iseñ
 Dürişüp ‘ākıbet-endiş olagör leyl ü nehār
 Elüm irmedi diyü devlet-i dünyāya neden
 Gice gündüz olasın zār u nezzār u ḡam-ḡār
 Eşer añlanmayup ? ‘ālemde benī ādemden
 Şoñ uci dār-ı fenānuñ çü ḡarāb olması var
Ṭotalum pādīşeh-i milket-i devrān olduñ
Şöyle farz eyle zamānuñda Süleymān olduñ

V

Düriş ‘irfān-ı Ḥudāya olasın tā maḡrem
 Olmayam dirseñ eger pīş-i Ḥudāda mülzem
 Çıkarup atılası kıl cāme-i faqrı ber-düş
 Olmayam dirseñ eger pīş-i Ḥudāda mülzem
 Ne şafā añladı ? faqrı içre şeh-i ‘ālem iken
 Terk idüp salṭanatın oldu ‘abā-püş Edhem
 Ebedī şāh olayın dirseñ idin faqrı penāh
 Fuḡarā bilmez imiş neydüğünü miḡnet ü ḡam
 Niçe yıl kan aqıdur yaş yirine çeşminden
 Şunı kim devr-i zamān eyleye bir dem ḡurrem
 Kim bir cām-ı şafā şundi bu sākī-i zamān
 Kim anuñ nüşını nīş eylemedi hemçün Cem
 Ṭayanup ḡaşr-ı vücūda ḡözün aç ḡafleti қо
 Anı bennā-yı ezel itmedi çünkim muḡkem
 Ne ḡadar çoḡ-ise fāyidesi mā-melekün
 İdemez men‘-i ḡazā vāḡı‘asın ḡayl ü ḡaşem
 Şunlur her kişiyeye ‘Ākıbeti cām-ı ecel
 Kimseye bākī degül HĀTİFİ çünkim ‘ālem
Ṭotalum pādīşeh-i milket-i devrān olduñ
Şöyle farz eyle zamānuñda Süleymān olduñ